

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Тематски извештаи на проектот
„Следење на владеењето во областа на правдата (JUDGMENT)“

**ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕННОСТА:
ПРЕГЛЕД НА КВАЛИТЕТОТ, ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕННОСТА НА СУДИИТЕ И СУДОВИТЕ**

**СУДСКА СОРАБОТКА ВО СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ,
СПРОВЕДУВАЊЕ ПРЕКУГРАНИЧНО ИЗВРШУВАЊЕ И ПРЕКУГРАНИЧНА ПОСТАПКА ВО СТЕЧАЈ,
ПРЕЗЕМАЊА И СПОЈУВАЊА**

**ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА
ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА
И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ**

Скопје, декември 2016 година

Овој документ е изработен со финансиска поддршка на Регионалниот совет за соработка. Ставовите изразени тука во никој случај не го одразуваат официјалниот став на Регионалниот совет за соработка.

Издавач:

Институт за европска политика (ЕПИ) - Скопје

Уредник:

Д-р Малинка Ристевска Јорданова
Ардита Абаз Имери

Стручна редакција:

Д-р Љубица Караманди

Автори:

ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА: ПРЕГЛЕД НА КВАЛИТЕТОТ, ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕНТНОСТА НА СУДИИТЕ И СУДОВИТЕ

Александра Богдановска
Александар Николов

СУДСКА СОРАБОТКА ВО СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ ПРЕКУГРАНИЧНО ИЗВРШУВАЊЕ И ПРЕКУГРАНИЧНА ПОСТАПКА ВО СТЕЧАЈ, ПРЕЗЕМАЊА И СПОЈУВАЊА

Верица Хаџивасилева Марковска
Дејан Костовски

ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ

Илија Манасиев
Љупчо Сотировски
Роза Алексова

Дизајн:

Владимир Ѓорѓевски

Печатење:

Принтлајн

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

347.96/.98(497.7)"2016"(047)

ТЕМАТСКИ извештаи на проектот Следење на владеењето во областа на правдата [ЈудГМеНТ] / [автори Александра Богдановска ... [и др.] ; уредници Малинка Ристевска Јорданова, Ардита Абаз Имери]. - Скопје : Институт за европска политика (ЕПИ), 2017. - 63 стр. : табели ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Автори: Александра Богдановска, Александар Николов, Верица Хаџивасилева Марковска, Дејан Костовски, Илија Манасиев, Љупчо Сотировски, Роза Алексова

ISBN 978-608-4702-27-9

1. Богдановска, Александра [автор]

а) Судство - Реформи - Македонија - 2016 - Извештаи

COBISS.MK-ID 102620426

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Тематски извештај од проектот
„Следење на владеењето во областа на правдата (JUDGMENT)“

ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕННОСТА: ПРЕГЛЕД НА КВАЛИТЕТОТ, ЕФИКАСНОСТА И КОМПЕТЕННОСТА НА СУДИИТЕ И СУДОВИТЕ

Скопје, декември 2016 година

Овој документ е изработен со финансиска поддршка на Регионалниот совет за соработка. Ставовите изразени тука во никој случај не го одразуваат официјалниот став на Регионалниот совет за соработка.

СОДРЖИНА:

- 03. 1. Воведни напомени за Стратегијата за ЈИЕ 2020:
Работни места и европска перспектива
- 04. 2. Европските стандарди и домашната правна рамка
- 07. 3. Праксата во Република Македонија
- 07. 3.1 Квалитет
- 10. 3.2 Ефикасност
- 14. 3.3 Компетентност
- 15. 4. Заклучоци
- 17. 5. ПРЕПОРАКИ
- 19. ПРИЛОГ 1

1* Воведни напомени за Стратегијата за ЈИЕ 2020: Работни места и европска перспектива

„Стратегијата за Југоисточна Европа 2020: Работни места и европска перспектива“ цели кон подобрување на условите за живеење во регионот и враќање на фокусот кон прашањата за конкурентноста и развојот. Стратегијата беше донесена во 2013 година, а процесот на развивање, усвојување и примена на истата го координира Регионалниот совет за соработка (РСС). Токму зајакнувањето на регионалната соработка е еден од условите за напредок во процесот на пристапување на државите од регионот кон Европската унија.

Стратегијата е концентрирана околу четири меѓусебно поврзани столбови на развој, од кои столбот „Владеене за раст“ има три димензии: Ефективни јавни услуги, Спречување на корупција и Правда. Во областа Правда се идентификувани три приоритети, меѓу кои и „Подобрување на ефикасноста и компетентноста: Преглед на квалитетот, ефикасноста и компетентноста на судиите и судовите.“

Стратегијата ја истакнува потребата за зголемување на напорите од страна на сите институции кои се вклучени (министерства, судски тренинг центри или академии, универзитети), директно или индиректно, во подобрување на овие параметри. Во случајот на Македонија повикот се однесува на: Министерството за правда, Судскиот совет, Судскиот буџетски совет, но и тела како Академијата за судии и јавни обвинители кои се значајни чинители за обезбедување на квалитетот на судството во целина, но и на индивидуалните квалитети и компетентност на судиите.

Амбициозната природа на Стратегијата ЈИЕ 2020 овозможува вклучување на повеќе субјекти во процесот на нејзино спроведување. Таа послужи како основа за граѓанскиот сектор да врши неколкумесечно набљудување на работата на дел од инволвираните институции и континуирано да го истражува подобрувањето на судскиот квалитет, ефикасност и компетентност. Подготвените месечни извештаи и овој тематски извештај содржат факти кои даваат јасна слика за моменталната состојба и препораки кои би требало да се почитуваат и спроведат во иднина.

Методологијата за подготовка на тематскиот извештај главно се темелеше на правна и компаративна анализа на правната рамка за правосудството и на релевантните месечни и годишни извештаи. Како дополнување на канцелариското истражување, беа прибрани податоци од Судскиот совет на Република Македонија и Академијата за судии и јавни обвинители. Во рамките на Проектот, воспоставени се индикатори според кои би се следел развојот во оваа област (Прилог 1).

Во процесот на пристапување, Европската унија ги вбројува прашањата поврзани со судството во политичките компоненти на Копенхашките критериуми, како и во поглавјето 23 – Правосудство и темелни права. Покрај членот 47 од Повелбата за фундаментални права на ЕУ, во правото на ЕУ не постојат одредби кои регулираат прашања поврзани со статусот на националното судство. Тоа е резултат на принципот на почитување на националната автономија од страна на Унијата во уредувањето и регулирањето на домашната институционална структура.

Независноста на судството во Македонија е регулирано на највисоко ниво – со Уставот. Согласно членот 8, поделбата на државната власт е зацртана како една од темелните вредности на уставниот поредок, а членот 98 пропишува дека судската власт ја вршат судовите, кои се самостојни и независни. Членот 99 утврдува дека судијата не може да биде преместен против својата волја, а заедно со амандманот XXVI ги регулира условите за престанок на судиската функција и разрешување.

Во домашната правна рамка во оваа област, како клучни закони се издвојуваат Законот за судовите, Законот за Судскиот совет на Република Македонија, Законот за Академијата за судии и јавни обвинители, Законот за Судскиот буџет, Закон за Советот за утврдување на факти и покренување постапка за утврдување одговорност на судија и Законот за судска служба.¹

Изборот и разрешувањето на судиите, судиите-поротници и претседателите на судовите е во исклучива надлежност на Судскиот совет и се базирани на објективни критериуми предвидени со Законот за судовите. Дискутабилно е што за изборот на претседател на суд важат истите услови како и за избор на судија, со исклучок на одредбата дека треба во последните две години да е оценет со највисока позитивна оценка и да има најголем број на бодови во однос на останатите пријавени лица. Вака утврдените услови не создаваат можност да се оценат менаџерските способности на кандидатите за претседател на суд – нешто што е клучно за успешно извршување на оваа функција.

Во однос на Европските стандарди кои се поврзани со дисциплинска постапка, суспендирање и разрешување на судиите, во основа е остварена усогласеност на домашната правна рамка. Уставот, Законот за судовите и Законот за Судскиот совет ги определуваат основите за

¹Законот за судовите претставува основа на која се гради судската власт и воедно ги уредува надлежностите на судовите, организациската, месната и стварната надлежност, видовите судови во Република Македонија, начинот на функционирање, вршењето на судската функција, изборот на судиите и судиите поротници, правата и обврските на судиите и претседателите на судовите, како и престанокот на функцијата, дисциплинската одговорност и одговорност поради нестручно вршење на судската функција. Законот на основно ниво ја уредува судската управа, судската служба и судската полиција, односно нивните основни надлежности во поглед на вршењето на судската власт.

Законот за Судскиот совет на Република Македонија ја уредува постапката за избор на Судскиот совет, како и начинот на остварување на неговите функции и начинот на работа и одлучување. Понатаму, со Законот се уредуваат и надлежностите на Судскиот совет меѓу кои се и да избира и разрешува судии и да ја оценува нивната работа. Со Уставот и Законот, Судскиот совет на Република Македонија е дефиниран како независен и самостоен орган на судството чија основна функција и цел е гарантирање на независноста и самостојноста на судството. Седниците на Советот на кои се расправа по претставките и поплаките поднесени од граѓаните и правните лица за работата на судиите и судовите се јавни.

Законот за Академијата на судии и јавни обвинители ги уредува основањето, дејноста, статусот, и финансирањето на Академијата. Понатаму, Законот содржи одредби за предавачите и менторите кои ги спроведуваат програмите, почетната и континуираната обука како основни дејности на Академијата, како и други прашања кои се однесуваат на положбата и функционирањето на Академијата. Академијата врши прием и стручно усовршување на идните судии и јавни обвинители, континуирано стручно усовршување и унапредување на знаењата на веќе избраните судии и јавни обвинители при вршењето на нивната функција, како и усовршување и обука за професионално, етичко и стручно извршување на работните задачи на судиите и обвинителите, во согласност со закон и меѓународните стандарди и принципи.

Законот за судскиот буџет ја уредува постапката за изготвување, утврдување и извршување на судскиот буџет како и основањето и работењето на посебно тело во рамките на судството. Судскиот буџетски совет, чија цел е да се грижи за судскиот буџет како посебен дел на Буџетот на Република Македонија и да обезбеди финансиска независност на судовите.

Законот за Советот за утврдување на факти и покренување постапка за утврдување одговорност на судија го уредува основањето на ова тело и начинот на функционирање и покренување барања за утврдување на одговорност за судија.

Законот за судска служба ги уредува правата, должностите, одговорностите на судските службеници, системот на плати и надоместоци на плати на судските службеници.

суспендирање и разрешување на судиите, при што се утврдува дека тоа може да биде само како последица на потешка дисциплинска повреда која го прави недостоен за вршење на судиската функција и на нестручно и несовесно вршење на судиската функција.

Постапката регулирана со Законот за Судскиот совет му овозможува на судијата кој е предмет на дисциплинска постапка да се изјасни по однос на наводите против него, како и да поднесе жалба против одлуката.

Соодветното регулирање на делот за дисциплинска одговорност на судиите и одговорност за нестручно и несовесно вршење на функцијата наметнаа потреба за повеќе законски измени. Една од спорните состојби беше надлежноста и својството на Судскиот совет во целата постапка, каде истото тело се јавуваше и како орган кој ја поведува постапката за утврдување на одговорност на судија и како орган кој одлучува по постапката, а со тоа што член по функција на Советот е Претседателот на Врховниот суд и како орган кој одлучува по жалбата. За надминување на овој проблем беше донесен Законот за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување одговорност на судија.² Со овој закон беше предвидено да се воведат нов орган кој ќе ги поведува постапките за утврдување на фактите и да покренува барања за утврдување на одговорност за судија. Донесувањето на Законот за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување одговорност на судија не произлегува ниту како обврска ниту како потреба и причина предвидена во Уставот на Република Македонија како највисок правен акт, ниту пак од другите закони кои ја уредуваат оваа материја (Закон за судовите, Закон за Судскиот совет).

Особено проблематично беше што овој закон се донесе во скратена постапка, без соодветните истражувања и анализи. Поради тоа, оправдани се и критиките дека органот конституиран со овој пропис е неуставен, особено ако се земат предвид членот 99, како и амандманот XXVIII и амандманот XXIX на Уставот, според кои Судскиот совет е единствен, самостоен и независен орган кој ја обезбедува и гарантира самостојноста и независноста на судската власт и воедно е единствениот орган надлежен да одлучува за одговорност на судиите. За разлика од Судскиот совет, Советот за утврдување факти не е предвиден во Уставот на Република Македонија.³ Дотолку попроблематична е предвидената можност Советот за утврдување на факти да ја отфрли иницијативата за поведување на постапка со што и фактички се исклучува Судскиот совет од самата постапка, а Советот за утврдување на факти се наметнува како паралелно тело кое ги дели истите или има слични надлежности како Судскиот совет.⁴

Спорен е и членот 6 од Законот за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување одговорност на судија според кој како членови на советот се избираат пензионирани судии, јавни обвинители, универзитетски професори и правници, заради тоа што ваквата одредба не е во насока на поставување на квалитативни критериуми за избор, па оттаму, не само што се јавува како непотребна, туку е и основ за дискриминација по основ на возраст. Членовите на Советот за утврдување факти ги избираат судиите од сите судови во Македонија на непосредни и тајни избори.⁵ Завршните одредби од овој закон, поточно членот 52, предвидува дека првиот избор на членови во Советот за утврдување на факти ќе го изврши Комисија формирана од Судскиот совет на Република Македонија. Ваквата одредба е во спротивност како со Законот за Судскиот совет, така и со Уставот на Република

²Ibid.

³<http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspk>

⁴Чл. 40 од Законот за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување на одговорност на судија, „Службен весник на РМ“ бр. 20/15

⁵Чл. 16 ibid.

Македонија поради тоа што Законот за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување одговорност на судија му наметнува на Судскиот совет надлежност надвор од предвидените надлежности во Уставот и Законот за Судскиот совет, дотолку повеќе што изборот го врши Комисија формирана од Судскиот совет.

Самата постапка за утврдување одговорност на судија, предвидувањето на дисциплинската одговорност и одговорноста заради нестручно и несовесно вршење на функцијата се прилично конфузни и расплнети низ три различни закони (Закон за Судскиот совет, Закон за Советот за утврдување на факти и покренување на постапка за утврдување одговорност на судија и Закон за судовите). Ваквите забелешки се истакнати, меѓу другото и во извештајот на Венецијанската комисија каде се констатира дека основите за одговорност на судиите се конфузни и лабаво дефинирани, а постапката е непотребно комплицирана и остава можност за преклопување на постапките.⁶

Постои и непрецизност во Законот за Судскиот совет во однос на определувањето што се подразбира под нестручно и несовесно вршење на судиската функција. Имено, доколку несовесноста може да се поврзе со пропусти во однос на процесните работи во постапувањето, или пак свесно кршење на законските одредби и остварување незаконска корист, недефинираноста на нестручното вршење на функцијата може да биде и основ за широко толкување на овој поим и притисоци врз судиите. Исто така, логично би било доколку законот утврдува единствена постапка за утврдување на дисциплинска одговорност, а со неа да бидат опфатени и случаите на нестручно и несовесно вршење на судиската функција, со соодветна градација на предвидените санкции.

Како постојан проблем со законодавството во Македонија се јавува носењето на закони по скратена постапка,⁷ па така, и Законот за Академијата со своите измени и дополнувања се донесени без соодветна стручна расправа, јавна дебата или било каква вклученост на експерти или засегнати групи во неговото носење. Токму поради таквата пракса се јавуваат и другите критики поврзани со законот, како што се критериумите за упис во Академијата, каде законодавецот придава големо значење на факултетскиот просек на кандидатите, со што се поставува критериум каде знаењето на кандидатот кога завршил факултет е вреднувано повеќе или исто како и неговото знаење кое го стекнал по завршувањето на факултетот, а во тек на своето работење. Во прилог на непотребноста од ваквата одредба се и законските измени од 31.12.2015 година каде беа изменети условите за прием, односно беше предвиден просек од студии од најмалку 7, работен стаж од најмалку 5 години на правни работи по положен правосуден испит во суд или во јавно обвинителство како судски службеник или јавно обвинителски службеник или адвокат, а исто така предвидено е обуката да се одвива во една фаза, односно девет месечна теоретска обука.⁸ Оваа измена исто така предвидува дека искуството кое треба да го има кандидатот мора да е стекнато како судски службеник, јавно обвинителски службеник или адвокат што претставува уште еден ограничувачки услов. Претставници на Судскиот совет упатуваат на тоа дека ваквата одредба е со цел да се обезбеди кандидатите да имаат директно искуство од работа во суд. Сепак, како најдискутабилен момент е повторното носење на измените во скратена постапка и нивното временско ограничување на претходните измени од една година, што само оди во прилог на нетранспарентноста на мотивите поради кои се вршат ваквите измени и остава сомнеж за арбитрарно и коруптивно дејствување.⁹

⁶[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)042-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)042-e)

⁷<http://vistinomer.mk/sobraniski-trend-nad-60-otsto-od-zakonite-po-skratena-postapka-1/>

⁸ibid.

⁹Чл. 4 од Законот за изменување и дополнување на Законот за Академија за судии и јавни обвинители, „Службен весник на РМ“ бр. 231/15

Во 2011г., Министерството за правда на Република Македонија ја претстави судската статистичка методологија како методолошки инструмент за собирање, обработка и анализа на статистички податоци. Методологијата беше развиена врз основа на патоказите за судски статистики (GOJUST) на Европската комисија за ефикасност на правдата (CEPEJ), во склоп на Советот на Европа. Нејзината примена требаше да обезбеди конзистентни и споредливи статистички податоци и индикатори за следење и оценување на резултатите на судовите. Методологијата дефинира 11 индикатори за анализа и мониторинг на судски достигнувања, кои судовите се обврзани да ги собираат, обработуваат и објавуваат – но сепак ова не се случува. Дополнително, Методологијата предвидува дека научните и истражувачките институции би имале директен пристап до обработените статистички податоци и анализи, што исто така се уште не е имплементирано. Овие два фактори го прават независниот мониторинг на судски индикатори во Македонија многу тежок. Сепак, подолу е направен обид да се даде преглед на состојбата во однос на квалитетот, ефикасноста и компетентноста врз основа на податоци до кои успеа да дојде истражувачкиот тим.

3.1* Квалитет

Според таканаречениот Извештај на Рајнхард Прибе,¹⁰ членовите на Судскиот совет мора да бидат избирани единствено од редот на најстручните судии и најистакнатите и најискусни правници во земјата, а во пракса треба да биде развиен јасен и предвидлив тест во врска со значењето на законскиот поим „истакнат правник“. Ваквите препораки се поврзани со откритијата за процесите на политички пазарења во однос на составот на Советот. Некои како спорна одредба од Законот за Судскиот совет го наведуваат членот 6 според кој како членови по функција на Советот се Претседателот на Врховниот суд и Министерот за правда.¹¹ Законското наметнување на членови по функција во тело кое треба да биде гарант за судската независност, самото по себе отвора простор за сомнежи за независноста на ова тело. Понатаму, иако Министерот за правда како член по функција нема право на глас во Советот, самото негово присуство и неформално влијание кое го има може да биде пречка во слободното функционирање и одлучување на Судскиот совет.

Во поглед на критериумите за избор на членови на Судскиот совет и нивната примена во праксата, може да се забележи трендот кој преовладува и во другите закони кои регулираат критериуми за избор на членови во тело од судската власт – употребата на терминот „истакнат правник“. ¹² До законските измени од февруари 2015 година не постоеше пропис кој го дефинираше поимот „истакнат правник“, ниту пак било каков пропис со кој би се регулирале овие критериуми, па така подразбирањето на овој поим остануваше да биде слободно толкување на органот кој го избира, со што во пракса се сретнуваа повеќе мислења за тоа што значи овој поим. Членот 2 од Законот за изменување и дополнување на Законот за Судскиот совет¹³ делумно го допрецизира ваквиот критериум со што условите налагаат за член на Совет да може да се јави лице кое е дипломиран правник со најмалку 15 години работно искуство во правната професија по положен правосуден испит и кое во вршењето на правната професија се истакнало со научна или професионална работа или со свое јавно делување.¹⁴

¹⁰ Препораки на групата на искусни експерти за системските прашања за Владеењето на правото поврзани со следењето на комуникациите откриени во пролетта 2015 г.

¹¹ Ibid.

¹² Чл. 26, ibid.

Понатаму, во македонската јавност се наметна прашањето колку Судскиот совет е ослободен од политичкото влијание на извршната и законодавната власт при изборот на кадри и извршувањето на доверените надлежности и колкава е довербата на граѓаните во овој орган. Извештајот на Прибе наведува дека Судскиот совет треба да ги извршува своите должности без никакви влијанија, директни или индиректни, и да биде проактивен во одбрана на судиите наспроти мешањето и нападите кои ја засегаат нивната независност. Откако во октомври 2016 година Специјалното јавно обвинителство повика пет судии од Управниот суд во својство на осомничени лица за донесени одлуки во извршувањето на судската функција, Судскиот совет реагираше дека истото врши директен притисок и рушење на независноста на судството, спротивно на Уставот, законите и меѓународните права. Судскиот совет како независен орган изрази мислење дека Специјалното јавно обвинителство се меша во работата на судиите и го нарушува угледот и достоинството на судиите, па оттаму беше изразена готовност за бескомпромисна борба против оние кои се мешаат во работата на судовите. Со ова се отвори прашањето за сослушување судија, односно претседателот на Судскиот совет истакна дека судија не може да биде гонет за својата судска работа и воедно изнесе став дека никој не смее да се осмели да испрашува судија за негова пресуда земајќи го предвид членот 65 од Законот за судовите.¹⁵

Изјавите од Специјалното јавно обвинителство пак ги толкуваа ваквите реакции како влијание на оддолжување на одредени предистражни постапки кои доведуваат до спречување истрага и до оневозможување да се поведат судски постапки против лица за кои има сомнение дека извршиле тешки кривични дела. Од друга страна, пак, речиси отсутнуваат случаи кога судии се обратиле до Судскиот совет за Советот да им пружи заштита од притисоци и влијанија. Тоа може да укаже на тоа дека се ретки случаите на притисоци и влијанија или пак на фактот дека судиите во Советот не препознаваат тело кое може да обезбеди ефективна заштита.

Иако Законот за судовите предвидува објективни критериуми за избор и разрешување на судиите, судиите-поротници и претседателите на судовите, што би требало да обезбеди соодветна компетентност, квалитет, и независно и непристрасно работење, извештајот на Европската комисија за Македонија во 2016 година констатира дека се уште е недоволно транспарентен системот на избор и унапредување и дека не биле преземени чекори за да се обезбеди деполитизација во согласност со „итните реформски приоритети“. Во 2015 година Судскиот совет избра 20 претседатели на судови, со значајно временско одолжување, а во септември 2016 година беа избрани 7 судии во основите судии (сите од Академијата), 11 судии во апелационите судови, 2 судии во Вишиот управен суд и 4 судии во Врховниот суд (сите со судиско искуство).¹⁶

¹³ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 20/2015.

¹⁴ На 13.10.2016 г. врз основа на ваквата формулација, Собранието донесе одлука со која е избран Владе Богоевски за член на Советот. Според неговата биографија тој има правничка кариера која ја почнува како правник во стопанството, па адвокат, заменик јавен правобранител за подрачјето на Скопје, и државен правобранител за истото подрачје

¹⁵ Членот 65 од Законот за судовите предвидува:

(1) Судиите во вршењето на судиската функција уживаат имунитет.

(2) Судија не може да биде повикан на кривична одговорност за искажано мислење и одлучување при донесувањето на судската одлука.

(3) Судија не може да биде притворен без одобрување на Судскиот совет на Република Македонија, освен ако е затечен во вршење на кривично дело за кое е пропишана казна затвор во траење од најмалку пет години.

(4) За одземање на имунитетот на судиите одлучува Судскиот совет на Република Македонија.

(5) Постапката за одлучување за одземање на имунитетот на судијата е итна.

¹⁶ Извештај за Македонија на Европската комисија, 2016.

Од особена важност е да се спомене дека сегашните прописи оставаат отворена можност судијата да биде санкциониран врз основа на бројот на одлуки кои се променети од страна на повисок суд, што претставува засегање во судскиот имунитет кој гарантира дека судија не може да биде повикан на одговорност поради искажано мислење при одлучување. Ваквата регулатива отсликува и едно проблематично гледиште на законодавецот и предлагачот на законите, според кое повисоките судови треба само да ги потврдуваат одлуките на пониските судови.

Во извештајот за Македонија од 2016 година, Европската комисија забележува дека нов професионален систем за оценување со фокус на оценување на основите компетенции на судиите с уште не е воведен, со што системот се уште е фокусиран на квантитативни критериуми, па оттука не е постапено во однос на препораките на Европската комисија и Венецијанската комисија во оваа област. Дури и оние критериуми кои се определени како квалитативни се базираат на статистика без да налагаат земање предвид на различностите кои се јавуваат од еден судски случај до друг судски случај.¹⁷ Според претставници на Судскиот совет, при оценувањето на судиите сепак се внимава да се земат предвид ваквите разлики, вклучително и причините за укинување односно преиначување на одлуките од страна на повисоките инстанции. Донекаде во ова помага и одредбата во Законот за судовите¹⁸ според која при оценувањето на судија, комисија составена од претседателот на судот во кој оценуваниот судија ја извршува судиската функција и двајца други судии дава мислење. Постои пракса и судијата кој се оценува да достави коментари на ваквото мислење.

¹⁷Член 98 - член 115 од Закон за Судскиот совет на Република Македонија, „Службен весник на РМ“ број 60/2006, 150/10, 100/11, 20/15 и 61/15

¹⁸Член 126

3.2* Ефикасност

Констатирајќи дека во ноември 2015 година Судскиот совет усвои одлука за намалување на бројот на судии од 740 на 636 без проценка на потребите и влијанието, Европската комисија во последниот извештај за напредокот оценува дека отсуствува сеопфатна стратегија за управување со човечки ресурси во судството. На почетокот на 2016 година во судската власт имало речиси 2500 административни и судски службеници, што е зголемување од 5% во однос на крајот на 2014 година.¹⁹ И покрај ваквиот пораст, Судскиот совет проценува дека има недостиг од раководен, стручен и административно-технички кадар.²⁰ Кај земјите од поранешна Југославија, вклучително и Македонија, бројот на судии и судски персонал на 100 000 граѓани е значително повисок од европскиот просек.²¹ Во однос на половата структура, во прва и втора инстанца процентуално повеќе се застапени жените судии, а во Врховниот суд и меѓу претседателите на судови повеќе се застапени мажите.²² Две третини од судската администрација ја сочинуваат жени.²³

Комисијата изразува загриженост дека буџетот за судовите за 2016 г. е значајно понизок од европскиот просек по жител.²⁴ Имено, буџетот за 2016 година за сите судови – со исклучок на Уставниот суд – е незначително зголемен во однос на буџетскиот план за 2015 година и изнесува околу 30 милиони евра.²⁵ Тоа е скоро 15 евра по жител, а европскиот просек изнесува околу 36 евра.²⁶ Македонија има расходи за судовите по глава на жител кои се помали од која било земја-членка на ЕУ, а во Западниот Балкан само Албанија има помали расходи по жител.²⁷ Од друга страна, според учеството на јавните расходи за судовите во бруто-домашниот производ, Македонија е меѓу првите шест земји во Европа – а тоа се поранешните југословенски републики.²⁸ Буџетот на Академијата за судии и обвинители за 2016 г. изнесува околу 670 000 евра²⁹ – што претставува зголемување од 15% во однос на планираниот буџет за Академијата за 2015 година. Сепак, останува впечатокот дека тоа е се уште мал износ во споредба со потребите за обука. Потврда за ова е што голем број семинари и обуки се спроведуваат со помош од странски донатори.

И покрај тоа што формално функционира Судски буџетски совет, во пракса истиот е принуден да ги прифаќа ограничувањата наметнати од Министерството за финансии, кои не ги почитуваат законски предвидените износи наменети за јавна потрошувачка во судскиот систем. Судскиот буџетски совет во минатото има направено обид да воспостави цена на чинење на предмети, врз основа на која би ја правел годишната проекција на буџетски потреби и планиран обем на работа во судството, но во практичната примена на овој концепт е најдено на пречка поради различното ниво на кадровска екипираност на одделните судови и оптовареност со предмети.

Македонските судови во 2015 година решиле за 2% повеќе предмети одошто приливот на нови предмети во таа година и со тоа го намалиле бројот на нерешени предмети.³⁰ Исклучоци од ваквиот тренд се Вишиот управен суд, апелациските судови и Врховниот суд, кај кои во текот на годината се зголемил бројот на нерешени предмети. Само кај основните судови се намалил бројот на денови потребни за решавање на нерешените предмети, но поради големиот број предмети кај

¹⁹ Извештај за работата на Судскиот совет за 2015 г.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Податоци за 2014 г.; European judicial systems: Efficiency and quality of justice, CEPEJ, 2016.

²³ Извештај за работата на Судскиот совет за 2015 г.

²⁴ Извештај за Македонија на Европската комисија, 2016.

²⁵ Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија за 2016 година.

²⁶ Податоци за 2014 г.; European judicial systems: Efficiency and quality of justice, CEPEJ, 2016.

²⁷ Increasing the efficiency of Macedonia's and Montenegro's justice system: Introducing an innovative EU monitoring and evaluation mechanism in the sphere of administrative law, Association Zenith, 2014.

²⁸ Податоци за 2014 г.; European judicial systems: Efficiency and quality of justice, CEPEJ, 2016.

²⁹ Изменување и дополнување на Буџетот на Република Македонија за 2016 година.

основните судови, тоа довело до намалување на времето за решавање предмети на целокупното судство.

Се очекува влошување на показателите за ефикасност во 2016 година поради штрајкот на судската администрација што го доведе во прашање функционирањето на судовите. Можноста штрајкот да биде спречен не беше исклучена, доколку засегнатите страни беа согласни за постигнување договор.³¹ Поради незадоволството од Законот за судска служба, судската администрација штрајкуваше 58 дена од мај до септември 2016 година преку блокирање на работата на судовите. Револтот кај судската администрација се интензивираше по одлуката за зголемување на платите кај судиите, обвинителите и јавно обвинителските службеници. За време на штрајкот дел од судовите работеа со минимум капацитет, преземени беа само постапките во кои е одредена времена мерка и постапките со странски елемент, а поради немање услови, како и поради интензитетот на штрајкот, тужби и поднесоци речиси никогаш не се примаа. Согласно закон, синдикатот заведе став дека во предвидениот период од 15 јули 2016 година штрајкот ќе биде ставен во мирување, а доколку не се постигне спогодба ќе биде продолжен со зголемен интензитет. Спогодба не се постигна, единствено беа направени напори да се продолжи штрајкот, меѓутоа истиот за кратко време беше целосно прекинат без да биде исполнето барањето за исплата, како што тоа е предвидено кај судиите, јавните обвинители и службениците во јавните обвинителства. Случувањата во тој период, меѓу другото, упатуваат дека наместо преговори врз судските службеници се вршеле притисоци од страна на Судскиот буџетски совет и претседателот на Судскиот совет,³² што е недозволиво за Судскиот совет како самостоен и независен орган на судството и укажува на нетранспарентност во работата на истиот.

Коалицијата „Сите за правично судење“ во септември 2016 година мониторираше 14 предмети. Иако се работи за незначителна бројка мониторирани рочишта во 2015 година, статистиките покажуваат дека нема голема разлика меѓу 2015 и 2016 година во поглед на одложување на рочишта – единствено има разлики во поглед на донесените пресуди. Голем број пресуди и решенија за усвојување предлог во 2016-та се донесени вон рочиште, што е индикатор и остава впечаток дека и покрај малиот број на одржани рочишта, останатите не се одржуваат и најчесто веднаш се донесува решение за усвојување на предлогот затоа што судот нема капацитети да се справи со истите.

³⁰ Пресметки врз основа на годишните извештаи на Судскиот совет на Република Македонија за 2014 и 2015 година

Суд	Стапка на решавање предмети во 2015 г. ³⁰	Нерешени предмети на крајот на 2015 г.	Време за решавање нерешени предмети (денови) ³⁰	
			2014	2015
Врховен суд	98%	1 802	106	118
Виш управен суд	81%	1 095	8	88
Управен суд	106%	9 872	193	219
Апелациски судови	95%	9 404	66	88
Основни судови	103%	109 700	97	84
ВКУПНО	102%	131 873	98	89

³¹ [Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2015 година, Коалиција „Сите за правично судење“.](#)

³² Судскиот буџетски совет одлучи платата на судските службеници за мај 2016 година да биде исплатена во целост, а задршката на плата согласно членот 77 од Законот за судска служба да биде реализирана со исплатата на плата за јуни 2016 година. Според генералниот секретар на синдикатот на работниците од управата, правосудните органи и здруженијата на граѓани на Република Македонија ова беше само уште еден обид да се скрши штрајкот на судската администрација и да се тргне вниманието од проблемите на судските службеници. Судскиот буџетски совет (СБС) до вработените во судовите доставил известување во кое стои дека колективно ќе им се намалат платите за 40% за оние месеци во кои судската администрација штрајкувала. Оваа одлука на СБС доаѓа неколку дена по првото решение во кое се бараше од претседателите на судовите да изготват решенија со намалени плати за 60% за вработените кои два месеци штрајкуваат барајќи поголеми плати.

Во текот на месец септември 2015-та година мониторирани се вкупно 40 расправи при Основен суд Скопје 1 Скопје, од кои одложени се 28, и во овој случај најчестата причина е отсуство на една од странките. Во септември 2016 година, следени се само две расправи помалку од истиот месец 2015 година односно 38 расправи, од кои 19 се одложени. Најчеста причина за одложување е отсуство на некоја од странките или недостапност на органите за прогон, како и немањето услови притворените лица да се спроведат до судот. Ова упатува на тоа дека голем дел од ангажманот кој резултира со праведна пресуда е токму на луѓето кои се групирани во општата категорија „судска служба“, опфатена со посочениот Закон, кој е дискутабилен и неприфатлив за нив.

Судиите и други правни експерти се согласуваат дека продолжува праксата да се носат различни одлуки за исти правни ситуации, а судските одлуки се неретко несоодветно образложени. Важна да се спомене и особено загрижувачка е работата на Управниот суд, кој не одлучува мериторно против решенијата на државните органи и одбива да носи конечни одлуки преку кои ќе се заштитат правата на граѓаните. На ваков начин предметите се враќаат назад пред државните органи кои носат исти одлуки, не почитувајќи ги ставовите на управните судови, со што се повредува правото на судење во разумен рок. Правото на судење во разумен рок се крши и од основните и од апелациските судови, особено преку оддолжувањето на објавување пресуди. Унапреден е електронскиот систем за пребарување судски одлуки. Не се почитува рокот за изготвување од 15 дена засметан од заклучувањето на главната расправа, а забележан е и случај на надминување на рокот од 60 дена за посложени предмети. Потребно е и неопходно управните органи да ги спроведуваат судските одлуки во разумен рок. Со цел постигнување на целосен ефект од одлуките, тие треба да ги преземат сите потребни мерки предвидени со закон и воедно треба да се разгледаат сите регулаторни и опции на политиките кои им се на располагање за да изберат соодветно решение за клучните прашања, како што се достапност и интегритет, и го земат предвид националниот контекст, на пример, нивото на довербата на јавноста и мерките потребни за да се постигне усогласеност со стандардите на ЕУ.

Што се однесува на новиот Закон за кривична постапка,³³ досегашните анализи покажуваат дека не се имплементира целосно. Согласно решенијата во Законот за кривична постапка основно право и должност на јавниот обвинител е да ги гони сторителите на кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност, меѓутоа јавниот обвинител честопати се става во улога и на странка и на судија, па голем број од судиите истакнуваат дека сепак на крај товарот и обврските ги сносат тие.

Постојат сериозни пречки за делотворно и соодветно извршување на судските одлуки во граѓанската, управната и кривичната сфера. Граѓанските и управните постапки се сложени и скапи за извршување, а кај кривичните случаи постојат несоодветни услови во затворите и лабавост во извршувањето на казните поради немањето услови судството да ги води кривичните постапки во целост.

Бирото за застапување на Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права направи значителни напори за брзо извршување на пресудите, со што бројот на пресуди кои се уште не се извршени се намали за повеќе од половина и тоа на 56.³⁴

³³Службен весник на РМ“ број 150. Новиот ЗКП нуди поинакви решенија во однос на работата на јавното обвинителство каде законодавецот целокупната предистражна и истражна постапка му ја доверил и е ставена во надлежност на јавниот обвинител, што значи работата на досегашните истражни судии во делот на истрагата преоѓа во рацете на јавниот обвинител и тој ја води истрагата, со што се зацврстува улогата на јавниот обвинител во борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност

³⁴Извештај за Македонија на Европската комисија, 2016.

Состојбата со довербата во судството може да се претстави со рангирањето на Македонија според релевантните глобални индикатори. Еден таков индикатор е перцепцијата за независност на судството. Глобалниот извештај за конкурентност за 2016–2017 г. на Светскиот економски форум ја рангира Македонија во подолниот дел од овој список (106-ти ранг од 136 држави).³⁵ Македонија има резултат од 3,1 на оваа скала, додека светскиот просек е 4,19. Претходната година овој индикатор изнесувал 3,3 што значи дека во Македонија постои тренд на влошување на довербата во судството.

Како втор показател во оваа сфера може да се наведе „перцепираната независност во граѓанско право“ на Проектот Светска Правда, во контекст на извештајот за индексот на владеење на правото.³⁶ Македонија е рангирана во горната половина од оваа табела на глобално ниво (51-ва од 113), додека на регионално ниво е трета од 13 држави од регионот. Индексот на оваа скала изнесува 0,56 во однос на независноста на граѓанското право. Резултатот од минатогодишниот извештај за Македонија изнесувал 0,57, додека на глобално ниво била рангирана на 38 место од 102 држави. И овој показател за Република Македонија бележи влошување.

Со цел подобро функционирање и унапредување на правосудниот систем во врска со превенција и борба против корупцијата во судството, помеѓу Државната комисија за спречување на корупцијата и Судскиот совет на Република Македонија е склучен „Протокол за соработка за превенција и репресија на корупцијата и судирот на интереси“. Протоколот е предмет на постојана анализа за унапредување на соработката, координацијата и заедничкото дејствување. Во таа смисла најмалку еднаш годишно се сретнуваат институциите заради негова евалуација, координација и искусвени согледувања. Во овој домен, клучна е соработката помеѓу институциите бидејќи се работи за комплексен и многунасочен проблем кој подразбира повеќе надлежни постапувања.

³⁵Светскиот економски форум ја утврдува вредноста на овој индикатор врз основа на годишна анкета спроведена со лидерите од деловниот сектор на глобално ниво, каде испитаниците можат да одговорат по однос на независноста на судството на одредена држава со оценување помеѓу 1 и 7. Оценка 1 би индицирала дека судството е под големо влијание од владата, граѓаните или компаниите, додека оценка 7 би индицирала дека е целосно независно.

³⁶Овој показател се базира на одговори од општата популација и квалификувани испитаници, каде можеше да се одговори од 0 до 1, при што 1 би индицирало најсилно придржување до владеењето на правото.

3.3* Компетентност

Во 2015 г., Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатов“ обезбеди 267 континуирани обуки за 5 888 учесници. Од вкупно 13 кандидати за судии и обвинители од петтата генерација која успешно ја заврши почетната обука во февруари 2016, 12 се веќе вработени во основните судови и основните јавни обвинителства. 37 нови кандидати се запишаа за почетна обука во Академијата.³⁷

Академијата за судии и јавни обвинители на 30.08.2016 објави оглас за прием на слушатели на почетна обука заради исполнување на потребниот број на јавни обвинители, согласно законските измени и дополнувања од декември 2015 година. Во меѓувреме нема достапни информации за постапката на избор на шестата генерација слушатели на почетна обука,³⁸ каде сè уште не е составена конечната ранг листа поради жалбените постапки кои се водат пред Управниот и Вишиот управен суд.³⁹

Она што може да го истакнеме како позитивно, а е од особена важност за Академијата за судии и јавни обвинители, како и за другите институции, се реализираните учества на многубројните конференции и обуки со цел да се разгледаат најдобрите практики и можноста за нивно имплементирање, сè со цел подобро функционирање и унапредување на правосудниот систем. Континуираната обука е најопсежниот сегмент од работењето на Академијата и опфаќа целни групи во трите главни програми за обука, и тоа: општата програма за задолжителна континуирана обука, специјализираната програма за задолжителна континуирана обука и специјализирана програма за доброволна континуирана обука. Во текот на август 2016 година исто така е составен и планот на активности во рамки на доброволната континуирана обука за судски и јавно обвинителски службеници, како и планот на активности во рамки на задолжителната континуирана обука за судии, претседатели на судови и јавни обвинители на јавните обвинителства, и двете за период од септември до декември 2016 година.

Потребно е повеќе да се обрне внимание на развојот на таканаречени интелектуални способности,⁴⁰ вклучително етика, интегритет и комуникациски способности – особено за претседателите на судови. Покрај тоа, праксата покажува дека судиите немаат доволно познавања за правото на ЕУ, можноста за неговата директна примена, како и праксата на европските судови.

Доколку се осврнеме на соработката со граѓанските организации, се чини дека бројот на граѓански организации кои соработуваат со Академијата почна да се намалува. Академијата често сака да биде целосно вклучена во организациските аспекти на проектите на граѓанските организации, кои најчесто се веќе предодредени од страна на донаторите.

Некои сметаат дека регрутирањето на обучувачи во Академијата не е транспарентно, бидејќи во повеќе наврати исти судии се регрутираат како обучувачи. Се чини дека во моменталната институционална поставеност нема простор за експертска граѓанска организација да понуди континуирано образование на судии. Дури и македонската Адвокатска комора престана со обезбедување обуки за судиите. На судиите им се засметуваат како задолжителни само оние курсеви кои се предаваат на Академијата.⁴¹

³⁷Извештај за Македонија на европската комисија, 2016.

³⁸<http://www.ipacademy.gov.mk/upload/PDF%20Files/Priracnik%20modul4.pdf>

³⁹<http://www.osce.org/skopje/123941?download=true>

⁴⁰Soft skills.

⁴¹<http://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2016/06/Macedonia-country-report-MKD.pdf>

И покрај тоа што на Академијата се уште и недостига помошен персонал, таа во соработка со надворешни лица започна со мерење на ефикасноста на обуките, и анализирање дали тие резултираат со промени во однесувањето и постапувањето на судиите и јавните обвинители.

4.* Заклучоци

Република Македонија беше една од првите земји од регионот која ги започна реформите во сферата на судството, во контекстот на евроинтеграциските процеси, со усвојувањето на Стратегијата за реформа на правосудниот систем 2004–2007 и донесувањето на уставните амандмани во оваа сфера. Повеќе од деценија по започнувањето на овие значајни реформи може да се констатира дека правната рамка во Република Македонија ги инкорпорира речиси сите значајни меѓународни стандарди за независно и непристрасно судство. Постојат сегменти на домашната правна рамка кај кои има простор за подобрување од кои само неколку се од суштински карактер. Сепак усогласеноста, пред се, се однесува на правната рамка и домашните стандарди, но не и на примената на истите и праксата на судовите. Се уште се потребни дополнителни напори за заштита на независноста на судството и обезбедување услови за непристрасност на судиите, со цел да се подобри квалитетот на правдата и да се олесни пристапот до правдата.

Извештаите на Европската комисија укажуваат дека се потребни дополнителни напори за деполитизација на судството во согласност со „итните реформски приоритети“, како и обезбедување натамошна транспарентност и објективност во системот на избор и унапредување. И покрај тоа што Судскиот совет е формиран „од судиите за судиите“, со состав што и дава мнозинство гласови на судиската фела, во пракса, влијанието на останатите гранки на власта се смета за се уште силно. Постојат повторени извештаи за селективна правда и политичко мешање кај одредени високопрофилни или политички чувствителни судски предмети. Ова фрла дамка врз инаку функционалниот судски систем.

Условите за избор на претседател на суд не овозможуваат соодветно да се оценат менаџерските способности на кандидатите за претседател на суд. Во домашниот правен поредок не е предвидена можност да се поднесе жалба на одлуката на Судскиот совет за избор на судија. Системот на оценување на судиите става фокус на квантитативните критериуми, а помалку на основите компетенции на судиите, а прописите оставаат можност судијата да биде санкциониран врз основа на бројот на одлуки кои се променети од страна на повисок суд. Нестручното вршење на функцијата како основ за разрешување може да биде широко толкуван, бидејќи прописите не вршат негово попрецизно дефинирање.

Прописите во областа на судството често се изменуваат со примена на скратена постапка, без соодветни анализи, консултации и јавни расправи. Интернет-пристапот кон правото и судската пракса во принцип е достапен, но е непостојан во пракса.

Европската комисија констатира дека буџетот за македонските судови за 2016 година се значајно пониски од европскиот просек по жител, додека бројот на судии и судски персонал на 100 000 граѓани е значително повисок од европскиот просек, што покренува прашања за ефикасноста и исправната распределба на ресурси.⁴² И покрај тоа што формално функционира Судски буџетски совет, во пракса истиот е принуден да ги прифаќа ограничувањата наметнати од Министерството

⁴² Според износот на јавна потрошувачка во судскиот систем Македонија по глава на жител троши помалку од која било земја членка на ЕУ, но според учеството на ваквата потрошувачка во бруто-домашниот производ, Македонија во одредени години се мери со првите пет земји во ЕУ по јавна потрошувачка во судскиот систем.

за финансии, кои не го почитуваат законски предвидениот износ од 0,8% од бруто домашниот производ наменети за јавни расходи во правосудниот систем.⁴³

Мониторингот на судски постапки се уште укажува на фактот дека најчеста причина за одлагање на постапките е неспроведувањето на притворените и осудени лица, најчесто поради немање услови истите да се спроведат до судот со цел да им се суди правично, фер и во разумен рок.⁴⁴ Последниот извештај на Европската комисија за Македонија го издвојува како континуиран предизвик обезбедувањето конзистентност на пресудите, иако Врховниот суд продолжи со напори во таа насока.

Меѓународно прифатените индикатори за перцепциите на јавноста, поточно на одредени сегменти на јавноста, упатуваат на намалување на довербата во судството, односно влошено мислење за независноста на судството во Македонија.

На Академијата за судии и јавни обвинители и се потребни поголеми финансиски и кадровски ресурси за да одговори на огромните потреби – вклучително и оние поврзани со развојот на таканаречени интелектуални способности,⁴⁵ како и потребите за обуки за правото на ЕУ и неговата примена.

⁴³Закон за судскиот буџет, „Службен весник на Република Македонија“, број 60/2003, 37/2006, 138/2008, 145/2010.

⁴⁴Завршна конференција за презентација на целите и достигнувањата во рамки на проектот „Изградба на капацитетите на агенциите за спроведување на законот за соодветен третман на притворените и осудените лица“, финансиран од Европската унија и спроведуван од Советот на Европа.

⁴⁵Soft skills.

5.* ПРЕПОРАКИ

Врз основа на веќе изнесената констатација за потребата од целосно спроведување на суштински реформи, како приоритетни ги издвојуваме следните препораки:

1. Да се создадат услови за спроведување на притворените и осудени лица со цел почитување на судските постапки и запазување рокови.

2. Во Законот за судовите да се предвиди орган кој ќе биде надлежен на судиите да им обезбеди лесен пристап до законодавството, меѓународните договори, судската пракса и слично.

3. Итно преуредување на основите на судскиот буџет со цел правилно утврдување и распределба на средствата со најголемо почитување на начелото на судска независност.⁴⁶

4. Да се изврши проценка на оптималноста на постојната судската мрежа, како и на оптималноста на бројот и видот на судски службеници, како основа за спроведување на натамошни реформи обезбедувајќи го притоа пристапот до правда на граѓаните.

5. Неопходно е да се воведат соодветен систем за обучување и стручно усовршување на административните и судски службеници.

6. Да се унапреди судската статистика со вклучување на индикаторите предвидени во EU Justice Scoreboard и пристапот до неа. Неопходно е да се обезбеди ACCMIS системот на судовите да врши подобра обработка на податоците и воедно, редовно да се објавуваат ажурирани статистички податоци, согласно Методологијата за судска статистика.

7. Измените на прописите во областа на судството треба да се заснова на претходни анализи и широки консултации со сите засегнати страни и стручен дијалог.

8. Неопходна е конструктивна и одржлива соработка на судските институции со граѓанскиот сектор, со цел заедничко спроведување, следење и оценување на суштинските реформи во поглед на владеењето на правото.

9. Граѓанските организации со своите капацитети да придонесат во процесот на спроведување на обуките за правото на ЕУ во Академијата за судии и јавни обвинители.

10. Потребно е повеќе да се обрне внимание на развојот на таканаречени интелектуални вештини⁴⁷ на судиите, вклучително етика, интегритет и комуникациски способности.

11. Академијата за судии и јавни обвинители да воведат постојан систем за мониторинг и евалуација на одржаните обуки со цел систематски да се следи и унапредува успешноста и резултатите од истите.

12. Да се изврши деполитизација на судството во пракса, односно одвојување на судството од влијанијата на извршната власт и политичките партии, вклучително и при изборот, унапредувањето и разрешувањето на судиите.

13. Да се преиспитаат условите за избор на претседател на суд, со цел да се процени дали соодветно поттикнуваат кандидати за претседател на суд со добри менаџерски способности.

14. Да се разгледаат можностите за воведување на правото на жалба во случаите на избор на судиите и избор на членови на Судскиот совет од редовите на судството.

⁴⁶Проекциите за бараниот судски буџет, заедно со проекциите за проектираниот обем на работа, треба да се објавуваат пред да бидат поднесени до Министерството за финансии

⁴⁷Soft skills.

15. Да се подобри системот за оценување на работата на судиите, за да обезбеди соодветна рамнотежа помеѓу квалитативните и квантитативните аспекти на работата. Во таа смисла, квалитетот на судиите да се оценува преку анализа на пресудите.

16. Да се преземат активности во насока на подигнување на независноста и непристрасноста на судската функција, интегритетот на судиите и обвинителите и свеста за нивната улога во македонското општество.

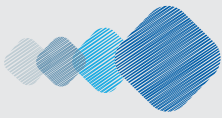
ПРИЛОГ 1:

Дефинирани индикатори за следење на напредокот во приоритетот „Поддршка на АРС: подобрување на законската рамка за алтернативно решавање спорови и овозможување на правна и институционална соработка со судскиот систем и системот за извршување“

Мерка-инструмент од Стратегијата 2020 ИЕ	Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација	Ризици
Квалитет	Оценка од Извештај на ЕК	Извештај на ЕК	Преглед на документација	Доцно објавување
	Почитување на принципите за фер и правично судење	Мониторинг од независни набљудувачи	Набљудување	Непостоење на релевантни информации, недоволно информации за давање на оценка
	Родова и правична застапеност на судиите	Извештај на Судски совет на РМ; Извештај на народен правобранител	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоење на релевантни информации
	Распоред на судиите по судови и судски одделенија;	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоење на релевантни информации
	Број на избрани судии во основните и повисоките инстанци;	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Недостапност на документи, недостаток на волја за учество во интервјуа, непостоење на релевантни информации,
	Број на разрешени судии	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Недостапност на документи, недостаток на волја за учество во интервјуа, непостоење на релевантни информации,
	Објективни и транспарентни критериуми за избор и кариера на судии засновани на принципот на заслуги, применети со транспарентна и отворена постапка	Законски одредби и постапки за избор на судии	Преглед на документација; прашалници и анкети со заинтересирани страни	Непостоење на релевантни информации за текот на постапките за избор на судиите

Мерка-инструмент од Стратегијата 2020 ИЕ	Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација	Ризици
Квалитет	Оценка од Извештај на ЕК	Извештај на ЕК	Преглед на документација	Доцно објавување
	Објективни и транспарентни критериуми за разрешување на судии засновани на принципот на објективност и непристрасност.	Законски одредби и постапки за разрешување на судии	Преглед на документација, прашалници и анкети со заинтересирани страни	Непостоене на релевантни информации за текот на постапките за разрешување на судиите
	Поднесени жалби по однос на одлуки за избор и именување	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Непостоене на релевантни информации
	Поднесени жалби по однос на одлуки за разрешувања			Непостоене на релевантни информации
Ефикасност	Оценка од Извештај на ЕК	Извештај на ЕК	Преглед на документација	Доцно објавување
	Задоволување на годишните буџетски барања за судството	Извештај на ЕК, Извештај на Судски совет	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоене на релевантни информации
	Задоволување на годишните буџетски барања на АСЈО	Извештај на ЕК, Извештај на АСЈО	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоене на релевантни информации
	План за потреби и вработување во судство	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоене на релевантни информации
	Број на предмети во судовите	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Доцно објавување
	Просечно времетраење на постапка	Извештај на Судски совет на РМ	Преглед на документација	Доцно објавување
	Зголемен процент на граѓани кои имаат доверба во судскиот систем	Анкети	Спроведена анкета за мерење на задоволство на корисници на судови	Пристрасност во одговорите

Мерка-инструмент од Стратегијата 2020 ИЕ	Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација	Ризици
	Објавување на сите судски пресуди во јасни рокови определени со закон со обезбедени целосни можности за пребарување и олеснет пристап	Веб страни на судови	Преглед на веб страни	Доцно објавување
	Брзо извршување на сите пресуди на ЕСЧП против државата (особено преку развивање практични и ефективни мерки за секоја категорија на предмети).	Извештај на Бирото за застапување на државата пред ЕСЧП	Преглед на документација	
Компетентност	Оценка од Извештај на ЕК	Извештај на ЕК	Преглед на документација	Доцно објавување
	Број на одржани обуки од АСЈО	Извештај на АСЈО	Преглед на документација	
	Број на обучени судии и обвинители со дополнителни обуки	Извештај на АСЈО	Преглед на документација	
	Број на слушатели на почетна обука на АСЈО	Извештај на АСЈО	Преглед на документација	
	Број и квалитет на предавачи во АСЈО	Извештај на АСЈО	Преглед на документација	
	Развиен курикулум - програма за обука и нејзино ажурирање согласно стратешките документи на државата	Извештај на АООС	Преглед на документација	Недостапност на релевантни информации

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Тематски извештај од проектот
„Следење на владеењето во областа на правдата (JuDGMeNT)“

СУДСКА СОРАБОТКА ВО СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ, СПРОВЕДУВАЊЕ ПРЕКУГРАНИЧНО ИЗВРШУВАЊЕ И ПРЕКУГРАНИЧНА ПОСТАПКА ВО СТЕЧАЈ, ПРЕЗЕМАЊА И СПОЈУВАЊА

Скопје, декември 2016 година

Проектот се спроведува со финансиска поддршка од Регионалниот совет за соработка во рамките на спроведувањето на Стратегијата за ЈИЕ 2020

СОДРЖИНА:

- 03.** Воведни напомени за Стратегијата за ЈИЕ 2020: Работни места и европска перспектива
- 04.** Правна рамка во ЕУ
- 06.** Законска рамка во Република Македонија
- 09.** Преглед на состојбите опфатени со вториот приоритет од Стратегијата за ЈИЕ 2020 во димензијата Правда - Судска соработка во слободен пристап до информации, спроведување прекугранично извршување и прекугранична постапка во стечај, преземања и спојувања
- 12.** Позначајни случувања во оваа област изминатите неколку месеци
- 16.** ПРЕПОРАКИ
- 18.** ПРИЛОГ 1

1* Воведни напомени за Стратегијата за ЈИЕ 2020: Работни места и европска перспектива

Стратегијата за ЈИЕ 2020: *Работни места и европска перспектива* цели кон подобрување на условите за живеење во регионот и враќање на прашањата за конкурентноста и развојот назад во фокусот. Стратегијата беше донесена во 2013 година, а процесот на развивање, усвојување и примена на истата го координира Регионалниот совет за соработка (РСС). Зајакнувањето на регионалната соработка е предуслов за напредок во процесот на пристапување на државите од регионот кон Европската унија.

Стратегијата е концентрирана околу 4 (четири) меѓусебно поврзани столбови на развој, од кои столбот **Владеене за раст** има три димензии: Ефективни јавни услуги, Спречување на корупција и Правда. Во областа *Правда* се идентификувани три приоритети, меѓу кои и „**Подобрување на судската соработка во слободен пристап до информации, спроведување прекугранично извршување и прекугранична постапка во стечај, преземања и спојувања**“.

Стратегијата за ЈИЕ 2020 нагласува дека во рамките на Европската унија, во рамките на судската соработка, предвидени се инструменти за прекугранично користење на судските услуги и слободен пристап до информации за националните судски услуги. Со прекуграничното извршување, правата и регистрациите на фирмите, како и прекуграничните постапки за стечај, се зголемуваат преземањата и спојувањата и воедно, се зајакнува заедничкиот пазар. Така, државите го поддржуваат слободното движење на стоки, услуги и инвестиции, прекуграничното извршување и воспоставување на бизниси.

Исто така, Стратегијата за ЈИЕ 2020 ја истакнува потребата земјите од регионот да ги зголемат напорите во овој правец и да ја зајакнат прекуграничната соработка и тоа во делот на слободен пристап до информации за судските услуги, правна рамка за прекугранично регистрирање на компании, права и можности за прекугранични стечајни постапки, како и правила во случаите на прекугранично преземање и спојување.

Неспорна е поврзаноста на целите од оваа димензија со преговарачките Поглавја 23 и 24 и напредокот во овој дел ќе биде несомнено земен во предвид при оценка на напредот на земјите во процесот на пристапувањето кон ЕУ. Сепак, мора да се нагласи дека прекуграничната, односно регионалната соработка е, пред сè, во интерес на земјите од регионот во насока на создавање на подобра бизнис клима, зголемување на работните места и севкупно, зголемување на просперитетот во нашите општества.

Со оглед на тоа дека прекуграничната соработка се врши со преземање на решенијата во Европската унија кои мора и да се прифатат во процесот на приближување, корисно е да се споменат истите. Законска основа за правосудната соработка во Европската унија е содржана во член 81 став 1 од Пречистениот текст на Договорот за функционирање на Европската унија, Протокол бр. 20 и 21 од Лисабонскиот договор.¹

Во делот на одредување на надлежниот суд, признавање и извршување на пресудите и одлуките во вонсудските предмети главен инструмент е Уредбата на Советот бр. 44/2001 за надлежноста, признавањето и извршувањето на судските одлуки во граѓански и трговски спорови.² Со оваа Уредба се создаваат услови за усогласување на правилата за судир на надлежноста внатре во државите членки и да се поедностави и забрза признавањето и извршувањето на судските одлуки кои се донесени во граѓанските и трговските спорови.

Оваа Уредба е дополнета со Уредбата на Советот (ЕС) бр. 2201/2003 од 27 ноември 2003 година за надлежноста, призовањето и извршување на одлуките во брачните предмети и предметите за радителска одговорност („Brussels IIa Regulation“).

Понатаму, со цел да се олесни меѓународната наплата на долговите во врска со издржувањето, Советот ја донел Уредба бр.4/2009 која во еден правен инструмент ги обедини сите сите прописи за судската надлежност, меродавно право, признавање и извршување на одлуките како и соработка на националните надлежни тела.

По однос на прекуграничната стечајна постапка, а со цел да ја подобри и забрза стечајната постапка Советот донел Уредба бр.1346/2000 година. Во моментот се врши ревизија на оваа Уредба. Со Уредбата бр. 805 /2004 година бил воведен европски налог за извршување на неспорните побарувања.

Целта на Уредбата бр. 650/2012 на Парламентот и Советот е да се укинат сите препреки со кои граѓаните се сретнуваат со уживањето на своите права поврзани со меѓународното наследство. По однос на делот за подобрување на пристапот во прекуграничните спорови, Советот усвои Директива бр.2003/8/ЕС со која се утврдуваат минималните заеднички прописи за правосудна помош. Целта на оваа директива да се загарантира одреден степен на правна помош во прекуграничните спорови на секое лице кое не располага со потребните средства.

По однос на олеснување на пристапот на друштвата и европските граѓани кон правосудството и да го направи поефикасно, Европската Унија вовеле заеднички правила на постапување и забрзување на решавање на прекуграничните спорови во врска со помалку важни барања и со прекуграничен поврат на паричните неспорни побарувања за цело подрачје на Унијата. Се работи за Уредбата (ЕС)бр. 861/2007 за воведување на европски спорови од мала вредност и за Уредбата (ЕС) бр.1896/2006 за воведување на европски платен налог. Се работи за постапки кои не се задолжителни во однос на постапките предвидени со националните законодавства.

¹Целта која се сака да се постигне со акцијата на ЕУ во подрачјето на соработка во граѓанските предмети се следните:

- да се постигне висок степен на правна сигурност на граѓаните во прекуграничните односи уредени со граѓанските закони
- да им се гарантира на граѓаните едноставен и ефикасен пристап кон судовите кои постапуваат во граѓанските предмети заради разрешување на прекуграничните спорови

- да се поедностават инструментите за прекугранична соработка помеѓу националните граѓанските судови

- да се поддржи едукацијата на судиите и судските службеници

²(Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters ('Brussels I Regulation'))

Со Директивата бр. 2008/52/ЕС се утврдуваат заеднички правила за одредени аспекти за посредување во граѓанските и трговските предмети со цел за зголемување на правната сигурност како и поттикнување на користењето на посредувањето во решавањето на споровите.

Не помалку важно е тука да се спомнат и инструментите за прекугранична соработка помеѓу правосудните тела во граѓанските спорови. Така со Уредбата (ЕС) бр.1393/2007 со цел да се поедностави и забрза доставата на судските и несудските писмена во државите членки и со тоа да се ефикасноста и брзината на судските постапки. Советот усвои и Уредба (ЕС) бр.1206/2001 со цел да се поедностави и забрза соработката помеѓу судовите на земјите членки за прибавување на доказите во граѓанските и трговските предмети.

Со Одлука на Советот бр. 2001/470/ЕС воспоставена е Европска правосудна мрежа во граѓанските и трговските предмети. Одлуката бр. 2001/470/ЕС е изменета со Одлуката бр.568/2009/ЕС со цел да се прошири и зајакне улогата на Европската правосудна мрежа во граѓанските и трговските спорови. Со оваа одлука мрежата е отворена и за преставниците на здруженија, преставниците на правната професија, посебно комората на адвокатите, правниците, нотарите и извршителите.

Исто така треба да се спомне дека постои уште едно средство за поедноставување на соработка во граѓанските предмети, а тоа е развој на користење на информационата и комуникациската технологија во правосудната администрација. Се работи за проект кој е започнат во 2007 година и прераснал во европска стратегија на подрачјето на е-правосудството. Средствата на е правосудството се: воспоставување на европски портал на е-правосудство, меѓусебна поврзаност на казнените евиденции на европско ниво, поголема употреба на видеоконференцијата во судските постапки, автоматско преведување, динамични мрежни обрасци како и европска база на преведувачи и судски толкувачи. Исто така годишниот преглед на состојбата во подрачјето на правосудството на Европската Унија е информативна алатка на Комисијата за помош на ЕУ и државите членки за постигнување на поквалитетен правосуден состав со овозможување на објективни, точни и споредбени податоци за квалитетот и ефикасноста на правосудниот систем во сите држави членки.

Во однос на стечајните постапки Европа во моментов во сила е регулативата на Европската унија за постапките во случај на инсолвентност 1346/2000. Всушност се работи за еден од најцелосните регулативи на меѓународното инсолвентно право. Оваа регулатива стапи во сила на 31 мај 2002 и изврши големо влијание на стечајните законодавства како и на државите кои се стекнале со статус кандидат за пристапување кон ЕУ. Што се однесува до земјите од Југоисточна Европа, голем придонес во стимулирањето на таа соработка се очекува да даде формирањето на Мрежата на институции за обука на судиите во Југоисточна Европа, која се формираше во април 2016 година и Регионалниот Совет за соработка ја презема клучната улога во рамките на таа мрежа за обуките на судиите и центар на информации за регионални средби, работилници и семинари за обуки на претставниците на правосудните институции.

Дејствувањето на судовите при спроведување на прекугранични постапки за стечај, преземања и спојувања и други прашања од значење за меѓугранично одвивање на бизнисот е регулирано со законите на Република Македонија. Основните закони кои ја регулираат оваа материја се следниве: Закон за трговските друштва,³ Законот за преземање на трговските друштва,⁴ Закон за стечај, Закон за извршување и подзаконските акти кои од нив произлегуваат.

Од анализата на законската рамка за стечај во Република Македонија може да се заклучи дека постои законска регулатива за прекуграничен стечај со тоа што истата е во целостта усогласена со Уредбата на Европската Унија.⁵

Во Законот за стечај кој во моментот се применува во Република Македонија е предвидена посебна глава која е наречена Меѓународен стечај. Во овој дел од законот се предвидени правилата од т.н. меѓународно инсолвентно право⁶ кое преставува едно од посложените и потешките правни области кое во себе опфаќа повеќе различни процесни, материјални и колизионо-правни дејствија.⁷

Карактеристика на нашето инсолвентно право е тоа што тоа го регулира прашањето на признавање на странска судска одлука.⁸ Во Законот за стечај одредбата која го регулира признавањето на странската судска одлука упатува на примена на општите правила на правото на

³Законот за трговските друштва ги регулира прашањата на спојување, припојување и поделба на друштвата. Законот не прави разлика меѓу друштва со домашен и странски капитал. Доколку друштво функционира во Република Македонија тоа треба да се формира согласно Законот за трговски друштва и да ја почитува регулативата што во него е предвидена. Овие одредби се препознатливи и пријателски кон бизнисите кои функционираат во Република Македонија.

⁴Преземањето на трговските друштва во Република Македонија се регулира со Законот за преземање на трговските друштва (Службен весник на РМ број 69/13, 188/13, 166/14, 154/15 и 23/16). Со законот се уредува начинот, условите и постапката за преземање на акционерските друштва, правата и обврските на учесниците во постапката за преземање и надзорот над спроведување на постапката за преземање на акционерските друштва. Одредбите од законот се применуваат на хартии од вредност кои котираат на овластена берза и на хартии од вредност издадени од акционерските друштва со посебни обврски за известување, согласно со Законот за хартии од вредност а не се применуваат при откупот на акциите во сопственост на Република Македонија. Суштината на законот е во одредбата дека ниедно лице, само или заедно со лицата со кои дејствува заеднички, не смее да стекне повеќе од 25% од хартиите од вредност со право на глас издадени од определено акционерско друштво без претходно да даде понуда за преземање. Понудувачот во понудата се обврзува дека ќе ги откупи сите акции на друштвото во определен период и според определена цена којашто не смее да биде пониска од највисоката цена по која преземачот веќе купил акции во последните 12 месеци пред известувањето за намерата за преземање, или пониска од просечната цена постигната на овластена берза, или во висина на проценетата вредност на хартиите од вредност утврдена од страна на овластен проценител. Целта на законот е да се заштитат малцинските акционери и тие да можат да си ги продадат акциите во друштвото што се презема, по цена идентична на онаа според коешто е преземено мнозинството од акциите на некое друштво. Исто така, целта на овој закон е да се пропише процедура согласно којашто ќе се спроведува преземањето и според која сите заинтересирани страни ќе бидат информирани и ќе можат да го дадат своето мислење во врска со преземањето. За својата намера за преземање Преземачот ја известува Комисијата за хартии од вредност, органот на управување на друштвото, овластената берза и Комисијата за заштита на конкуренцијата и ја објавува намерата во веднаш по известувањето, односно откако ќе добие одобрување од Комисијата за хартии од вредност. Се известуваат и вработените. Во понудата се утврдува и бројот на акциите кои се потребни да се откупат за да се смета дека понудата за преземање е успешна. Во рок од 10 дена од објавувањето на понудата за преземање, органот на управување на друштвото треба да даде мислење во врска со понудата за преземање. Во тоа мислење може да се вклучат и ставовите на вработените, доколку такви постојат. Рокот во кој важи понудата за преземање е 60 дена од објавувањето. Во тие 60 дена можно е да се добијат конкурентски понуди од повеќе понудувачи. Успешноста или неуспешноста на понудата се утврдува по изминувањето на рокот на важењето на понудата. Законот го определува начинот и постапката на преносот на продадените акции на Преземачот. Комисијата за хартии од вредност врши контрола на текот и спроведувањето на постапката на преземањето. Законот нема посебни одредби за прекугранично преземање, но имајќи предвид дека понудувач може да биде секое физичко или правно, домашно или странско лице, сите тие се изедначени со одредбите од овој закон да учествуваат рамноправно во процесот на преземање на друштвата.

⁵За разлика од поранешната законска регулатива, со Законот за стечај од 2006 година донесен во Република Македонија на меѓународниот стечај законодавецот му обрнал поголемо внимание и се статuirани повеќе одредби со кои детално се разработува оваа постапка во однос на дотогашната законска регулатива, а под влијание на регулативата на Европската Унија како и УНЦИТРАЛ (United Nations Commission on International Trade Law), модел на закон за прекугранична инсолвентност. Инаку, целта на овој модел закон кој остава можност на државите во целост да го преземат или да променат некоја одредба не е да изврши хармонизација на стечајното право на државите. Целта е многу поограничена и насочена, пред сè, кон поттикнување на соработката помеѓу судовите и другите органи на државите во случај на прекуграничен стечај, остварување на поголема правна сигурност за трговија и инвестиции, чесно и ефикасно управување во случај на прекуграничен стечај како и заштита на интересите на сите доверители и другите заинтересирани лица, вклучувајќи го и должникот, заштита и максимизирање на вредноста на имотот на должникот како и олеснување и спасување на финансиски проблематични друштва со заштита на инвестициите и работните места.

Република Македонија кои се однесуваат на признавање на странски судски одлуки. Ова прашање е регулирано со Законот за меѓународното приватно право.⁹ Странска судска одлука се изедначува со одлука на суд на Република Македонија и произведува правно дејство во Република Македонија само ако ја признае судот на Република Македонија.¹⁰

Стечајниот судија е тој којшто треба да одлучува и по признавањето на странската судска одлука и за отворањето на стечајната постапка, а надлежни судови кои треба да одлучуваат по поднесен предлог за признавање на странска судска одлука врз основа на која над стечајниот должник во странство е отворена стечајна постапка, се судовите со проширена надлежност. Предлог за признавање на одлука на странски суд, односно одлука на друг надлежен орган за отворање

⁹На изградување и развој на меѓународното инсолвентно право работела повеќе институции меѓу кои и Советот на Европа во чии рамки беше донесена Европската конвенција за одредени меѓународни аспекти на стечајот од 09.06.1990 година. Ова конвенција ја потпишаа Белгија, Германија, Франција, Грција, Италија, Луксембург, Турција и Кипар. Оваа конвенција беше ратифицирана само од Кипар и не стапила во сила. Во 1995 година петнаесет членки на ЕУ го потпишаа текстот на Европската конвенција за инсолвентни постапки која никогаш не влезе во сила. Понатаму, Меѓународниот монетарен фонд и тоа неговиот правен оддел во 1999 година изработи документ наречен *Orderly and Effective Insolvency Procedures*. Светска банка во 2001 година изработи *Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Right Systems* кој беше наменет на земјите во развој како помош при изработка на нивното стечајно законодавство и банкарски систем. Во 2005 година беше изработен ревидиран нацрт. Во 1988 година секцијата за стопанско право на Меѓународното здружение на адвокати *International Bar Association* изработил *Model International Insolvency Cooperation Act (MICA)* Исто здружение е изработи и *Cross-Border Insolvency Concordat*. *American Law Institute* во 2000 година изработил документ *Principles of Cooperation in Transnational Insolvency Cases Among the Members of the North American Free Trade Agreement*. Овој документ содржи препораки кои не се задолжителни за поблиска соработка на државите на НАТОА кои ја сочинуваат САД, Канада и Мексико на подрачјето на меѓународното стечајно право.

¹⁰Инаку, историјата на стечајната постапка со странски елемент, започнува со тоа што одреден број на држави го прифаќале начелото на територијалност. Според ова начело на стечајната постапка отворена во друга држава не треба да и се признаваат правните последици во други држави. Ова начело многу години се задржало на правната сцена, па многу држави во своето стечајно законодавство воопшто не разработиле одредби за меѓународен стечај. Притоа, треба да се нагласи дека основата за ваквото правно сфаќање на начелото на територијалност е во тоа што одлуката за отворање на стечајната постапка претставува акт на сувереност на државата која ја отворила стечајната постапка поради што правните последици на таа одлука не можат да важат надвор од границите на таа држава. Исто така начелото на територијалност вклучува во себе и една друга димензија, а тоа е заштитата на домашните доверители од недостатоци односно мани на стечајната постапка која била отворена во странската држава. До признавање на странската одлука за отворање на стечајната постапка можеше да дојде само во рамките на билатералните или мултилатерните меѓународни договори само доколку е загарантирано меѓусебно признавање на стечајните постапки помеѓу државите членки на тој договор.

¹¹Во меѓународното инсолвентно право постојат два система на признавање на странски одлуки за отворање на стечајната постапка. Едниот систем предвидува автоматско признавање (*ex lege*) на странската одлука за отворање на стечајната постапка. Овој систем на признавање е предвиден со Регулацијата на Европската унија. Вториот систем на признавање на странска одлука за отворање на стечајна постапка е исполнување со закон определени претпоставки за да дојде до признавање на странската одлука за отворање на стечајната постапка, а кои се испитуваат во посебна формална постапка. За овој систем се определило и македонското право.

¹²Под странска судска одлука се смета одлука на суд на странска држава. Инаку, предмет на признавање може да биде не само одлуката за отворање на стечајна постапка донесена од странскиот суд туку и одлуките кои се донесени во рамките на отворената стечајна постапка, а со цел стечајната постапка да биде спроведена и заклучена. Таква одлука може да биде и одлуката донесена од страна на странскиот суд за разрешување на странскиот стечаен управник, одлука за основање и именување на членови на одборот на доверители, одлука за одобрување на предложениот план за реорганизација и сл.

Исто така предмет на признавање може да бидат и одлуки донесени надвор од стечајната постапка, кои се во тесна врска со отворената стечајна постапка и се однесуваат на стечајната маса и намиравање на побарувањата на доверителите. Така предмет на признавање, може да бидат донесени одлуки од страна на парничниот суд со кој се утврдува одредено побарување на доверител, одлука на судот во врска со поднесена тужба за побивање на правни дејствија на стечајниот должник како и одлука на парничниот суд која се однесува на некој договор заклучен пред отворањето на стечајната постапка. Покрај одлуките кои се донесени во текот на отворената стечајна постапка, предмет на побивање може да бидат и одлуки донесени во претходната постапка во кои спаѓаат одлуката за определување на мерки за обезбедување

¹³Постапката за признавање на странска судска одлука започнува со поднесување на предлог. Месно надлежен суд кој треба да одлучи по предлогот за признавање на странска судска одлука е судот на чие подрачје се наоѓа поддржницата на стечајниот должник во Република Македонија. Во случај стечајниот должник да нема основано подружница, месно надлежен ќе биде судот на чие подрачје се наоѓа имотот или дел од имотот на сопственост на стечајниот должник над кој се бара отворање на стечајна постапка.

Доколку стечајниот должник има повеќе подружници на територијата на различни судови или пак имотот се наоѓа на територијата на повеќе судови, месно ќе биде надлежен судот до кого што прво му е поднесен предлогот за признавање странска одлука за отворање стечајна постапка. Трето правило кое се однесува на определување на месната надлежност на судот кој треба да одлучи по поднесениот предлог за признавање на странска одлука се однесува во случај кога имотот се состои во побарување. Во тој случај месно надлежен суд да одлучува по предлогот за признавање на странска одлука за отворање на стечајна постапка е судот на чија територија должниците на стечајниот должник имаат свое седиште, односно престојувалиште.

Инаку, странската судска одлука нема да биде признаена ако: странската судска одлука нема биде приложена во оригинал или заверен препис заедно со потврда од надлежниот странски суд, односно друг орган за правосилноста на одлуката според правото на државата во која е донесена; нема да биде поднесен и заверен превод на странската судска одлука на јазикот кој е во службена употреба пред тој суд, ако оригиналот на странската судска одлука или нејзиниот заверен препис не се составени на јазикот кој е во службена употреба пред судот пред кој се поведува постапката за признавање на таа одлука; нема да биде поднесена и потврда за извршноста на таа одлука според правото на државата во која е донесена, ако со барањето за признавање на странската судска одлука се бара и признавање на нејзината извршност, подносителот на барањето за признавање на таа странска судска одлука; ако една од странките докаже дека поради неправилности во постапката, не можела да ги истакнува своите средства за одбрана; ако една од странките докаже дека поканата, тужбата или решението со кое е започната постапката не биле доставени на начин предвиден со правото на државата во која одлуката е донесена, односно дека воопшто немало ниту обид за такво доставување, освен ако на кој и да било начин се впуштила во расправање за главната работа во првостепената постапка; ако во односната работа постои исклучива надлежност на суд или на друг орган на Република Македонија; ако во истата работа суд или друг орган на Република Македонија донел правосилна одлука или ако во Република Македонија е признаена некоја друга странска судска одлука што е донесена во врска со истата работа; ако дејството на нејзиното признавање е во спротивност со јавниот поредок на Република Македонија

стечајна постапка може да се поднесе од странскиот стечаен управник и доверителите на стечајниот должник.¹¹ Во случај ако се признае решението за отворање на стечајна постапка се смета како да се отворила стечајна постапка над имотот на стечајниот должник во Република Македонија.

Што се однесува до извршувањето на странските пресуди во Република Македонија во граѓанските спорови и трговските спорови, потребно е најпрво тие да ја поминат фазата на признавање според условите предвидени во Законот за меѓународното приватно право или согласно договорите за правна помош со државите со кои истите се склучени. Откако ќе биде завршена оваа судска постапка истите можат да бидат предмет на извршување согласно Законот за извршување. Инаку, во овој закон не се содржани одредби за прекугранично извршување.

¹¹ За да може надлежниот суд да постапува по поднесениот предлог за признавање на странска судска одлука како по уреден предлог заедно со него треба да бидат доставени следните докази: странската судска одлука во оригинал или заверен препис на одлуката со превод на македонски јазик заверен од овластен преведувач; потврда од надлежниот странски суд односно орган за извршност на одлуката; попис на познатиот имот на стечајниот должник во Република Македонија и попис на неговите доверители со соодветни докази. Претпоставки кои кумулативно треба да бидат исполнети за признавање на странска одлука за отворање на стечајна постапка се: одлуката да е донесена од судот односно органот кој според правото на Република Македонија, е надлежен за решавање по предметите со меѓународни елементи; Со други зборови нема да биде призната одлуката на странскиот суд во случај да постои исклучива надлежност на судот на Република Македонија. одлуката да е извршна според правото на државата во која е донесена, дури и ако не е правосилна; признавањето на одлуката да не е во спротивност со јавниот поредок на Република Македонија; да постои заемност, односно реципротитет.

4* Преглед на состојбите опфатени со вториот приоритет од Стратегијата за ЈИЕ 2020 во димензијата Правда – Судска соработка во слободен пристап до информации, спроведување прекугранично извршување и прекугранична постапка во стечај, преземања и спојувања

Во Република Македонија како директно засегнати страни во приоритетотот „Подобрување на судската соработка во слободен пристап до информации, спроведување прекугранични и прекугранична постапка во стечај, преземања и спојувања“ се идентификувани: основните и апелационите судови, Централниот регистар на РМ, Министерствата за правда и надворешни работи, Комисијата за хартии од вредност, Народната банка на РМ, Адвокатската комора, како и Коморите на извршители, нотари, стечајни управници, и стопанските комори во Република Македонија.

Од друга страна, за жал, не постојат граѓански организации кои структурирано го следат спроведувањето на оваа област. Не утврдивме ни дека постои структуриран пристап за следење на основниот индикатор кој го поставува Стратегијата на ЈИЕ 2020, а тоа е зголемување на индикаторот на ефективност на Владата, а кој произлегува од Индексите за владеење на Светската Банка (World Bank Governance Index). Според овој индекс, индексот за владеење на Република Македонија, како и за сите земји во ЈИЕ, благо расте скоро секоја година од 2010 година наваму, но сепак тој прогрес е прилично спор и не дава многу оптимизам дека ќе се постигне саканата цел од 2,9 до 2020 година.¹²

Одредени аспекти од оваа област се следат странично, несистематски, само ако се преклопат интересите на некои од граѓанските или политичките организации со некаква активност поврзана со меѓународните стечаи, меѓународните преземања и спојувања. Така, во Република Македонија се забележани, на пример, активностите на Организацијата на потрошувачите на Македонија, но и на политичката организација Левица. Тие ги следат појавите од активностите на овие меѓународни деловни збиднувања и доколку се појави нешто што ги засега интересите, целите, принципите и ставовите заради коишто тие се формирани, тие преземаат активност. Впечаток е дека заштитата на интересите и правата при спроведувањето на деловните и инвестиционите активности соодветно не се остварува. Формално – правно, меѓународното спроведување на стечаи, преземања и спојувања се регулирани со соодветните закони во Република Македонија, кои се прилично усогласени со европската регулатива. Но, за тоа колку и како тие се спроведуваат нема стручни анализи, па така сознанијата за нив се базираат на одделни случаи кои се актуелизираа во јавноста.

¹² Движење на индикаторот за Ефективност на владата според World Bank Governance Index на скала од 0-5

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Албанија	2.23	2.30	2.33	2.18	2.43	2.53
БИХ	1.77	1.74	2.05	2.07	2.03	1.96
Хрватска	3.13	3.06	3.21	3.20	3.19	3.01
Косово	1.89	2.00	2.12	2.10	2.18	2.08
МАКЕДОНИЈА	2.41	2.39	2.44	2.45	2.65	2.63
Црна Гора	2.59	2.60	2.64	2.67	2.78	2.66
Србија	2.45	2.40	2.39	2.41	2.59	2.61
Просек ЈИЕ	2.35	2.36	2.44	2.44	2.55	2.50

По однос на судската соработка во слободниот пристап на информации за спроведување на прекугранично извршување, спроведување на стечајна постапка со странски елемент и преземањата и спојувањата на трговските друштва карактеристично е дека се работи за различни постапки кои не ги спроведуваат секогаш судовите.

Во моментот, во Република Македонија не може да се дојде до официјална информација за спроведување на некое прекугранично извршување поради фактот што се работи за иницирање и спроведување на постапка која спаѓа во рамките на приватното право. Уште повеќе што извршувањето на странските судски пресуди го спроведуваат извршители кои се лица кои вршат јавни овластувања именувани од Министерот за правда. Доколку некој доверител се стекнал со одлука на странски суд, таа може да се спроведе во Република Македонија ако одлуката ги исполнува претпоставките за признавање утврдени со закон или меѓународен договор ратификуван во согласност со Уставот на Република Македонија. Значи, единствен извор на информација во случај на прекугранично извршување на територијата на Република Македонија е Комората на извршители на Република Македонија која би требало да ги следи ваквите случаи, пред сè од аспект на ефикасноста на извршувањето и јавното објавување на информации. Доколку некој правен субјект побарал извршување на извршна исправа во странство, пристапот на информации ќе зависи од правото во државата каде што се спроведува извршувањето, а како последица на различните системи на извршување кои постојат во трети држави.¹³

Нешто поинаква е состојбата со слободниот пристап на информации и судската соработка за спроведување на постапка за стечај со странски елемент. И во овој случај се работи за спроведување на постапка во рамките на приватното право, меѓутоа постапката за стечај, посебно секундарните постапки, кои се отвораат во странските држави ги спроведува судот во земјата каде што се наоѓа имотот и се воспоставува одреден вид на соработка помеѓу стечајните управници. По правило информациите за овие спорови треба да бидат објавени на веб страницата на Централниот регистар, надлежниот суд и во соодветното службено гласило на државата.

Република Македонија има потпишано, следејќи ги европските конвенции од областа на меѓународната правна помош првенствено, во кривичната материја, но и во граѓанските предмети, повеќе договори со неколку држави, меѓу кои повеќето припаѓаат на земјите од ЈИЕ: Албанија,¹⁴ Босна и Херцеговина,¹⁵ Бугарија,¹⁶ Црна Гора,¹⁷ Хрватска,¹⁸ Косово,¹⁹ Романија,²⁰ Украина,²¹ Словенија,²² Србија²³ и Турција²⁴.

Република Македонија исто така е потписник на многу меѓународни конвенции и други документи за човекови права, за слободите и правата но и за низа прашања од кривичен и граѓански карактер. Се очекува дека ќе почнат преговори за потпишување на договори за заедничка правна помош со Чешката република, Словачката република и Руската федерација.

Во Извештајот за напредок на Република Македонија од 2016 година, е констатирано дека постои договор за соработка со Eurojust, но дека малку соработка постои во практика.

Оскудни се информациите за судската соработка во Македонија со другите судови во регионот. Во однос на законската регулатива, истата во голема мера дава основ за фер и правичен третман на сите учесници во случај на преземање, спојување на фирми, но и стечај и ликвидации. За жал, нема многу случаи од кои би се извлекле некакви заклучоци за тоа како законите се спроведуваат.

¹³ Регулотива (ЕЗ) бр. 44/2011 од 22 декември 2000 год. за судска надлежност, признавање и извршување пресуди за прашања од граѓанското и трговското право (Службен весник на Европската унија бр. L 12 од 16.1.2001 година

Во рамките на Проектот, воспоставени се индикатори според кои би се следел развојот во оваа област (Прилог 1). Со цел да се добијат податоци за овие индикатори, доставени се барања за словоден пристап до информации од јавен карактер до Министерството за правда. Тие информации сè уште не се доставени.

¹⁴Договор меѓу македонската влада и албанската влада за правна помош во граѓански и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.16/98); влезен во сила 02. 10. 1998 година; Договор меѓу македонската влада и албанската влада за екстрадиција ("Службен весник на Република Македонија" бр.16/98); влезен во сила 02. 10. 1998 година; Договор меѓу македонската влада и албанската влада за меѓусебно извршување на судски одлуки во кривичните предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.16/98); влезен во сила 02. 10. 1998 година

¹⁵Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за правна помош во граѓанските и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.10/06); влезен во сила 06. 01. 2006 година; Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за екстрадиција, ("Службен весник на Република Македонија" бр.59/06); Договор меѓу Република Македонија и Босна и Херцеговина за меѓусебно извршување на судски одлуки во кривичната материја, ("Службен весник на Република Македонија" бр.59/06)

¹⁶Договор за правна помош во граѓанските предмети меѓу Република Македонија и Република Бугарија, ("Службен весник на Република Македонија" бр.13/02); влезен во сила 07. 04. 2002 година

¹⁷Договор меѓу Република Македонија и Србија и Црна Гора за правна помош во граѓанските и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.77/04); Договор меѓу Република Македонија и Црна Гора за екстрадиција, ("Службен весник на Република Македонија" бр.40/2012); влезен во сила на 17.07.2012 година

¹⁸Договор меѓу Република Македонија и Република Хрватска за меѓусебно извршување на судски одлуки во кривичната материја, ("Службен весник на Република Македонија" бр.17/95); стапил во сила 26. 05. 1995; Договор меѓу Република Македонија и Република Хрватска за правна помош во граѓански и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија" бр.19/95); стапил во сила 26.05. 1995; Договор меѓу Република Македонија и Република Хрватска за екстрадиција, ("Службен весник на Република Македонија" бр.57/2012);, влезен во сила 22.11.2012 година

¹⁹Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за заемна правна помош во кривичните предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.178/2011); влезен во сила 24. 06. 2012 година; Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за екстрадиција ("Службен весник на Република Македонија" бр.178/2011) влезен во сила 24. 06. 2012 година; Договор меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Косово за трансфер на осудени лица ("Службен весник на Република Македонија" бр.178/2011) влезен во сила 24. 06. 2012 година

²⁰Договор меѓу Република Македонија и Романија за меѓусебна правна помош во граѓански предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.41/04) стапил во сила 10. 03. 2007 година

²¹Договор меѓу Република Македонија и Украина за правна помош во граѓански предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр.48/00) влезен во сила 20.06.2003 година

²²Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за правна помош во граѓански и кривични предмети, ("Службен весник на Република Македонија"бр.24/96); стапил во сила 05. 09. 1997 година; Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривичните предмети, ("Службен весник на Република Македонија"бр.24/96); стапил во сила 05. 09. 1997 година; Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за екстрадиција, ("Службен весник на Република Македонија"бр.24/96); стапил во сила 05. 09. 1997 година

²³Договор меѓу Република Македонија и Република Словенија за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривичните предмети, ("Службен весник на Република Македонија"бр.24/96); стапил во сила 05. 09. 1997 година; Договор меѓу Република Македонија и Република Србија за правна помош во граѓанските и кривичните предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр 15/13) , стапи на сила на 05. 02. 2013 година; Договор меѓу Република Македонија и Република Србија за меѓусебно извршување на судските одлуки во кривичните предмети ("Службен весник на Република Македонија" бр 24/13) стапи во сила на 23.02. 2013 година

²⁴Договор за правна соработка во граѓанските и кривичните предмети меѓу Република Македонија и Република Турција ("Службен весник на Република Македонија" бр 23/97). влезен во сила 28. 07. 2000 година

5* Позначајни случувања во оваа област изминатите неколку месеци

Во Република Македонија во поново време е познат само еден случај на отворена стечајна постапка над подружницата на странска компанија основана во Република Македонија, а се работи за компанијата Алпине Бау ГМБХ од Австрија, позната во светот како втора по големина градежна корпорација во Австрија. Имено, на 19.06.2013 година, надлежен суд во Австрија, на предлог поднесен на органите на управување на самата компанија отвори стечајна постапка. Како последица на стечајната постапка отворена во Австрија, стечајниот управник на Алпине Бау ГМБХ побара отворање на стечајна постапка според законската рамка во Република Македонија. Врз основа на предлогот на странскиот стечаен управник, најпрво била призната странската одлука за отворања на стечајна постапка, а потоа беше отворена стечајна постапка над подружницата на компанијата Алпине Бау ГМБХ во Република Македонија.²⁵

Почнувајќи од јуни 2016 година актуелен беше случајот на обид за преземање на АД Макпетрол од страна на Balkan Petroleum Holding Limited - Кипарска компанија која преку оглас во медиумите објави намера за преземање на Макпетрол. Медиумите активно ги следеа збиднувањата поврзани со оваа состојба и известија дека компанијата била основана пред само 12 дена во Лондон, со седиште во Кипар. Исто така, беше пренесено дека таа имала двајца вработени и била основана со влог од 1.000 (илјада) евра. За акциите на Макпетрол, што на берзата се продаваат по цена од 17.000 денари, компанијата понуди 25.908 денари. Управниот одбор на Макпетрол, го разгледал дописот од Балкан Петролеум Лимитед и одлучил дека по него не може да се постапува. Со сличен став се огласија и од Македонската берза, од каде посочуваат дека и до нив бил доставен допис со истата содржина. Со дописот од Балкан Петролеум не било доставено соодветно полномошно врз основа на коешто би се утврдил легитимитет на ополномоштено лице да настапува во име на друштвото, заради што Македонска берза не одлучуваше за овој предмет. Инаку, книговодствената вредност на една акција на АД Макпетрол е 30.250 денари. Според понудената цена од 25.908 денари, тоа би значело дека „Балкан петролеум“ треба да обезбеди гаранција од околу 47 милиони евра.

Во текот на месец септември продолжи интересот на јавноста за можното преземање на „Макпетрол“ АД Скопје од страна на "Balkan Petroleum Holding Limited". Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија на 98-мата седница одржана на 19 септември 2016 година, донесе Заклучок за прекинување на поведената постапка по Барањето за издавање дозвола за понуда за преземање на "Макпетрол" АД Скопје, поднесено од страна на "Balkan Petroleum Holding Limited". Како што извести Комисијата, постапката е прекината заради решавање на претходно прашање кај друг надлежен државен орган, по што истата ќе биде продолжена.

На 3 октомври 2016 година се одржа прес конференција на политичката партија Левица во врска со функционирањето на БЕГ, топлификацискиот оператор во Република Македонија. Левица прави обид да ја разоткрие сопственичката структура на БЕГ како фактор што дополнително го оптоварува фактот на, според нив, бесправното злоупотребување на многу потрошувачи на БЕГ. Ова е уште еден пример на следење на однесувањето на друштво што е формирано во Македонија како резултат на прекугранична деловна трансакција. Како што и досега

²⁵ Како причина за отворање на стечајната постапка е наведена брзата експанзија во земјите на Балканот, Германија и Полска. Во државата оваа компанија, преку подружницата имала десеттина проекти во вредност од над 30 милиони евра.

се констатираше, следењето е од аспект на заштита на специфичните интереси на определена група заинтересирани страни, во случајот потрошувачите на Друштвото.²⁶

Академијата за судии и јавни обвинители на 24 и 25 ноември 2016 година, заедно со Отворениот регионален фонд за Југоисточна Европа – правна реформа (GIZ) организира регионална конференција на тема “Зајакнување на соработката помеѓу правосудните институции од земјите во Западен Балкан”. Целта на оваа регионална конференција е да ги обединат директорите на институциите за правосудна обука од Западен Балкан и низ презентации на достигнувањата да се разменат идеи за понатамошно зајакнување на соработката помеѓу овие институции.

На 15.11.2016 година, во рамките на ИПА 2010 - проектот за понатамошна поддршка за независно, одговорно, стручно и ефикасно судство и унапредување на пробациската служба и алтернативните мерки, во Судскиот совет на Република Македонија е одржана презентација и тркалезна маса на тема: „Како да се претворат податоците во применливо и делотворно знаење.“²⁷ Констатирано е дека заради успешно имплементирање на презентираниите начини на мерење на резултатите во насока на следење на судските перформанси и нивно подобрување потребно е АКМИС систем (автоматизиран систем за управување со предмети во судовите) во Република Македонија да се надгради со соодветни софтверски апликации.

Во организација на Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“, а во соработка со Отворениот регионален фонд за Југоисточна Европа – правна реформа (ГИЗ) Скопје, на 24 ноември 2016 година е организирана дводневната регионална конференција „Зајакнување на соработката помеѓу правосудните институции од земјите во Западен Балкан“, со цел размена на искуства и подобрување на ефикасноста и квалитетот на обуките. На конференцијата се одржа и состанок на Регионалниот Совет за соработка. На конференцијата учествуваат осум директори на правосудни академии од Југоисточна Европа и Турција, претставници од Академијата за европско право (ЕРА) и ХЕЛП програмата при Совет на Европа и генералниот секретар на Европската мрежа за правосудна обука (ЕЈТН).

²⁶ <http://www.brif.mk/parite-od-beg-odat-na-privatni-smetki-na-vmro-dpmne-vo-kipar-obvini-levitsa/>

²⁷ Презентацијата била одржана од Адис Хоџиќ – проектен експерт за подобрување на судските перформанси, на теми: бирократско прибирање на податоци, нормативна рамка, градење на капацитетите, мониторинг и евалуација и одговорност и делување. Било истакнато дека секоја земја во областа на судството потребно е да тежнее тоа да биде објективно, независно, непристрасно и компетентно и за да постигне напредок потребно е да врши мерење на резултатите, од кое нешто ќе произлезе и потребата да се преземат соодветни мерки за постигнување на целта. Во таа насока биле презентирани искуствата на европските држави Холандија и Австрија. Врз основа на добиените податоци од Судскиот совет на Република Македонија бил изготвен извештај по индикаторите „стапка на решавање на предметите и време на решавање на предметите“ во 2013, 2014 и 2015 година.

Ова беше 18-та регионална конференција на Академијата, а инаку досега Академијата има завршено 64 проекти со странски амбасади и организации во кои учествувале над 660 предавачи.

На 28 ноември 2016 година се одржа дискусија за јавните политики за судската соработка за слободен пристап до информации, прекугранично извршување и прекугранични постапки за стечај, преземање и спојување. Основна констатација од анализите за состојбите со судската соработка за слободен пристап до информации, прекугранично извршување и прекугранични постапки за стечај, преземање и спојување е дека има малку информации, тие не се структурирани кај еден носител на информации и нема структуриран начин на нивно следење. Оние случаи кои инцидентно се појавиле и се објаснети во овој извештај само потврдуваат дека нивното појавување е следено без голем интерес и само од некој специфичен аспект, а не од аспект на тоа дали тие случаи се израз на или обезбедуваат добро управување за раст.

Исто така, беше дискутирано дека меѓународната соработка најдобро се остварува кога се активностите се дефинирани со закон и истата претпоставува совладување на многу пречки меѓу кои и јазичните. беше истакнат случајот на Словенија, каде што е дозволено да се користи и англискиот јазик во голем дел од судската комуникација доколку постои потреба. Секојдневната соработка креира ситуации за кои не може секогаш да се чека регуларната дипломатска процедура и затоа можноста да се комуницира на заеднички разбирлив јазик. Меѓутоа проблемот е дека многу професионалци во правосудната сфера не зборуваат англиски. Таков е случајот со повеќето стечајни управници.

Втора добро регулирана метода на соработка се потпишаните договори за соработка, меѓу две држави или на меѓународно ниво. Размената на информациите може да се случува преку повеќето европски регистри кои се формирани за повеќе намени. Такви се на пример регистрите за припојувањата и спојувањата, како и за преземањата.

Повеќето закони во Република Македонија која ја регулираат материјата на меѓународна соработка во основа се добри. Проблемите често се во имплементацијата. Стечајот предизвикува најголем интерес. Степенот на надомест на побарувањата во стечај е мал, околу 47,5%, додека во земјите на ОЕЦД тој процент изнесува околу 75%. Притоа станува збор за обезбедените побарувања, а покривањето на необезбедените побарувања е уште помало. Има недостаточни бази на податоци од стечајните постапки, што оневозможува добра анализа и евентуално менување на некои елементи од системот, со кои би можел да се подобри учинокот на стечајните постапки.

Добивањето на квалитетни информации е потребно за бизнисот во регионот, а коморите можат да бидат центар на многу такви информации. Тие подготвуваат и различни студии, анализи, B2B активности и можат на своите членки да им обезбедат информации за прекугранични прашања и потенцијални партнери. Исто така, тие можат на членките на странските комори да им помогнат во настапот на домашните пазари и тие тоа го прават онолку колку што можат.

Во Министерството за правда се води нов проект за меѓународна правна помош, за добивање добри информации за меѓународните процеси, како што се: колку се водат, колку време траеле процесите, и некои специфики во нив. Се изработува и софтвер што ќе го олесни евидентирањето и следењето. Тој треба да почне од мај 2017 година.

Соработката во судските процеси се олеснува со соработката преку билатерални и мултилатерални договори. Со нив се дефинира како се признаваат странските судски одлуки во

домашното право. Има многу проблеми со кои се соочуваат локалните субјекти или странските кога треба да реализираат странска одлука во друга земја. Комуникацијата оди преку Министерството за надворешни работи, а многу помага Министерството за правда.

Состојбите во прекуграничните извршувања исто така беа предмет на дискусија и интерес. Посебен проблем во извршувањето преставува доставата на документите на македонските граѓани а кои имаа прстојувалиште во странство , заради кусите рокови кои се дефинирани во законот за извршување. Таму каде што има меѓународен договор соработката може да оди преку судовите и резултатите се многу подобри од таму каде што се користат конзуларните претставништва. Министерството за правда дава одлична помош кога ќе се појават проблеми.

Билатералната и мултилатералната соработка на деловните здруженија, коморите, регулаторните тела (Комисијата за хартии од вредност преку IOSCO) и професионалните асоцијации (Комора на извршители преку европската асоцијација и соседските комори), Комора на стечајни управници преку прекуграничните комори) исто така помага за поедноставна размена на информации и полесно остварување на процесите на припојување, спојување, преземање, стечай и извршување.

Од дискусијата произлегоа значајни препораки кои се земени во предвид при формулацијата на препораките од овој документ.

6) ПРЕПОРАКИ

Подобрувањето на судската соработка во слободниот пристап до информации, спроведувањето прекугранично извршување и прекуграничната постапка во стечај, преземања и спојувања бара од повеќе институции во Република Македонија да продолжат со активностите што ги водат во оваа сфера, или да преземаат нови активности:

- Натамошно преговарање и потпишување договори за судска соработка, односно за меѓународна правна помош, како и да се склучат протоколи за прекугранична соработка меѓу институциите од исти инстанци;

- Да се ревидираат постапките поврзани со остварувањето на меѓународната правна помош, и во таа смисла да се поедностават инструментите за прекугранична соработка; Воедно, да се испита дали може англискиот јазик да се користи во меѓународната правна помош;

- Да се врши редовна обука на дипломатските претставници за бројни прашања поврзани со меѓународната правна помош и соработка, како на пример достава на писмена, а во таа смисла да се предвидат протоколи каде прецизно ќе се разработат дејствијата на постапување на надлежните институции;

- Неопходна е поголема активност на Академијата за судии и јавни обвинители на теми на соработка на правосудните органи на граѓански и кривични прашања,

- Да се воведат обука за компјутери и англиски јазик како задолжителни за судиите и судските службеници, како и да се заострат критериумите за избор на стечајните управници со инсистирање на познавање на компјутери и англиски јазик;

- Потребно е воспоставување на софтвер и база на податоци и статистика за следење на случаите на меѓународна правна помош од страна на Министерството за правда и/или Министерството за надворешни работи,

- Институционално да се воспостават контакти со надлежните ЕУ институции кои ги водат регистрите за insolventност, спојување и преземање со цел размена на информации;

- Да се овозможи подостапност на информациите за случаите на извршување, стечај, припојување, спојување и преземање.

- Да се поттикне прекугранична соработка меѓу коморите со цел размена на информации;

- Да се обезбеди информации и за остварувањето на квалитативните индикатори за мерење на напредокот;

- Да се обрне внимание на правната сигурност со оглед на честите законски измени, односно да се поттикне следење и анализа на примената на законските решенија со цел детектирање на суштинските проблеми и отстранување на недостатоците;

Од друга страна, потребно е да се сензибилизира и јавното мислење за значајноста на оваа материја и да се поттикнуваат граѓански здруженија, а првенствено деловните асоцијации да ја следат активност на соработката на правосудните органи, посебно во областа на стопанските прашања, како што се прекуграничните извршувања, спојувања, стечаи и преземања.

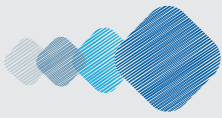
²⁹<http://www.brif.mk/parite-od-beg-odat-na-privatni-smetki-na-vmro-dpmne-vo-kipar-obvini-levitsa/>

ПРИЛОГ 1:

Дефинирани индикатори за следење на напредокот во приоритетот *Подобрување на судската соработка во слободен пристап до информации, спроведување прекугранични и прекугранична постапка во стечај, преземања и спојувања*

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација	Ризици
Зголемување на нивото на индексот на Ефективност на владата до 2,9, врз основа на Индикаторите на Светска Банка за Владеење до 2020 година.	Индикаторите на Светска Банка за Владеење	Следење на индикаторите	Индексот се следи еднаш годишно
Број на склучени билатерални договори за судска соработка	Министерство за правда	Преглед на информација	Доцно известување
Посебни случаи кои даваат индикација за добро или не толку добро однесување на институциите во постапки на меѓународен стечај, преземање или спојување	Информациски портали	Преглед на информација	Нерелевантни или пристрасни извори
Достапност на јавни информации за прашањата од судска надлежност	Судови и Министерство за правда	Преглед на веб страни, прашалници на судската администрација	Недостапност на релевантни информации
Број на предвидени и вработени во Сектор за меѓународно правна соработка во Министерството за правда и нивна компетентност	Министерство за правда	Преглед на документација	
Број и вид на предмети каде е побарано од РМ меѓународна судска соработка и вид на одговор	Министерство за правда, Министертво за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација	Ризици
Просечно времетраење на постапувањето по барањето од странските органи	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Број и вид на предмети во кои РМ побарала меѓународна судска соработка и вид на одговор	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Просечно времетраење на постапувањето по барањето од РМ	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Број на прекугранично извршување каде е побарано од РМ меѓународна судска соработка и дали е пружена	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Број на прекугранични извршувања каде РМ побарала меѓународна судска соработка и дали е пружена	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Број на прекугранични постапки во стечај, преземања и спојувања каде е побарано од РМ меѓународна судска соработка и број на предметот во кои е пружена	Министерство за правда, Централен регистар, судови	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци
Број на прекугранични постапки во стечај, преземања и спојувања каде РМ побарала судска соработка и број на предмети во кои е пружена	Министерство за правда, Министерство за надворешни работи	Преглед на документација	Доцно објавување, непостоње на релевантни податоци

Институт
за
европска
политика.
Скопје

Тематски извештај од проектот
„Следење на владеењето во областа на правдата (JUDGMENT)“

ПОДДРШКА НА АРС: ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА ЗА АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВИ И ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА СОРАБОТКА СО СУДСКИОТ СИСТЕМ И СИСТЕМОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ

Скопје, декември 2016 година

Овој документ е изработен со финансиска поддршка на Регионалниот совет за соработка. Ставовите изразени тука во никој случај не го одразуваат официјалниот став на Регионалниот совет за соработка.

СОДРЖИНА:

- 03.** 1. Воведни напомени
- 05.** 2. Субјекти на АРС опфатени во мониторингот
- 05.** 1.1. Лиценцирани медијатори
- 09.** 1.2. Судови во Република Македонија
- 12.** 1.3. Министерство за правда
- 12.** 1.4. Одбор за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите за медијацијата
- 13.** 1.5. Помирувачи и арбитри во работни спорови
- 14.** 1.6. Арбитри при постојан избран суд - Арбитража при комората
- 16.** ЗАКЛУЧОК
- 19.** ПРИЛОГ 1

Стратегијата за ЈИЕ 2020 е концентрирана околу 4 (четири) меѓусебно поврзани столбови на развој, од кои столбот **Владеење за раст** има три димензии: Ефективни јавни услуги, Спречување на корупција и *Правда*. Во областа *Правда* се идентификувани три приоритети, меѓу кои и **„Поддршка на АРС: подобрување на законската рамка за алтернативно решавање спорови и овозможување на правна и институционална соработка со судскиот систем и системот за извршување“**.

Стратегијата за ЈИЕ 2020 нагласува дека првичните причини за користење на АРС од страна на „паметните“ бизниси се: да се заштеди време и пари, да се овозможат позадоволувачки процеси, да им се дозволи на страните сами да си го решат спорот, да се постигнат позадоволувачки решавања на споровите, да се сочуват добрите бизнис релации меѓу страните, да се користи стручноста на медијаторот и да се сочува доверливоста. Иако земјите од ЈИЕ воведоа АРС, барањата за истото се спеек скромни. Сите земји во регионот ги имаат истите проблеми: низок степен на барања за АРС, слаби институционални капацитети за медијација (медијациски центри), регулаторна рамка со недоволен поттик за медијација (или без ефикасни санкции за напуштање на идејата), слаби врски меѓу судовите и медијациските центри во смисла на упатувања, како и несоодветни барања за одржлив тренинг систем меѓу медијаторите, судиите и правниците.

Неспорна е поврзаноста на целите од оваа димензија со преговарачките Поглавја 23 и 24 и напредокот во овој дел ќе биде несомнено земен во предвид при оценка на напредот на земјите во процесот на пристапувањето кон ЕУ. Сепак, мора да се нагласи дека прекуграничната, односно регионалната соработка е, пред се, во интерес на земјите од регионот во насока на создавање на подобра бизнис клима, зголемување на работните места и севкупно, зголемување на просперитетот во нашите општества.

Спроведувањето на методите на АРС во Македонија, пред се, медијацијата и арбитражата, преку примена на одредбите од важечката регулатива која ја уредува оваа материја е од битно значење за воспоставување на систем на владеење на правото во кој постои право на избор за начинот на решавање на споровите. Независно од нивото на примената на алтернативните начини на решавање на споровите и нивото на перцепцијата за медијацијата и арбитражата во нашата држава неопходно е да се спроведе мониторинг на работата на институциите и лицата кои се занимаваат и ги поддржуваат овие методи за решавање спорови за да се согледа моменталната состојба во оваа област.

Мониторингот кој е во насока на промовирање и развој на АРС, го опфаќа пред се практикувањето на медијацијата од страна на лиценцираните медијатори, постапувањето на судовите во делот на примената на одредбите од Законот за Медијација, Законот за парнична постапка и Законот за облигациони односи, постапувањето на помирувачите при решавање на работните спорови, арбитражите во постапките на Арбитража и воопшто постапувањето на сите засегнати страни кои учествувале во решавањето на спорови со примена на алтернативните методи.

Резултатите добиени од спроведениот мониторинг се однесуваат на временскиот период јули – декември 2016 година со краток осврт и во сооднос со претходно стекнатите позитивни придобивки од примената на законските решенија кои се однесуваат на АРС.

Целта на Мониторингот е преку следење и проценка на динамиката, обемот и квалитетот на работењето на инволвираните со мониторингот, да се оцени досегашната состојба со воочените и позитивни придобивки и негативности во областа на примената на Алтернативните начини на решавање на споровите и да се овозможи воспоставување на подобра и поуспешна институционална соработка на сите засегнати страни во областа на АРС.

1.1.* Лиценцирани медијатори

Со донесувањето на новиот Закон за медијација и неговите измени и дополнувања¹ (во натамошниот текст: ЗМ) предвидено е постапката на медијација во РМ да ја спроведува единствено лиценциран медијатор - лице на кого му е издадена лиценца за вршење на медијаторски работи од страна на Министерството за правда на Република Македонија - Одбор за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите на медијацијата.² Медијаторот ги спроведува постапките за решавање на сите видови медијабилни спорови за кои спротивставените страни кои се во спор, изјавиле волја кон доброволно пристапување и решавање на спорот по пат на медијација.

Во организација на Министерството за правда, на почетокот на 2016 година, започнаа да се спроведуваат испитните сесии за полагање на испит за медијатор (вкупно четири испитни сесии), како предуслов да се добие лиценца за медијатор. Во регистарот за евиденција за постапките за медијација во Министерството за правда запишани се вкупно 80 постапки на медијација (после влегување во сила на Законот во 2013 година). Постигнати се вкупно 20 спогодби за медијација, заклучно со 29 ноември 2016 година.

Во периодот од март-јули 2016 година, постигнати се само 3 спогодби, а во периодот од јули-ноември 2016 година, постигнати се 17 спогодби. Ваквата состојба јасно зборува за пораст на постигнати спогодби.

Во однос на заведените постапки за медијација, динамиката е скоро иста. Во периодот од март-јули заведени се 41 постапка за медијација а во периодот од јули-ноември, 29 ноември 2016 година заведени се уште 39 постапки за медијација.

Во периодот јули-ноември 2016 година во случаите кога не е постигната спогодба за медијација, постапката е завршена со изјава од медијаторот, согласно ЗМ, дека постапката е нецелисходно да се води понатаму.

Во периодот на спроведување на мониторингот, вкупно 10 кандидати успешно ја имаат поминато постапката на лиценцирање, а 9 се запишани на Листата на лиценцирани медијатори која е јавно објавена на интернет страната на Министерството за правда. Двајца кандидати пријавени на испитот успешно го положија во сите три делови, но издадени им се само потврди, а не лиценци поради неможноста покрај основната (нотар и извршител) да извршуваат и дополнителна дејност како медијатор. Во ноемвриската сесија до третиот дел од испитот (интервјуте) постапката ја поминале 9 кандидати.

¹„Службен весник на Република Македонија“ бр. 188/13, 148/15, и 55/16

²Законот за медијација има за цел да се создадат предуслови за успешно функционирање на медијацијата со внесување на современи пристапи, методи и форми за нејзино успешно спроведување, како на пример:

• субвенционирање на медијацијата - во, првите четири часа медијација креиран е нов модел на медијатор,

• полагање на испит за медијатор (кој се состои од два дела теоретски дел и студија на случај)

• воведување на психолошки тест и тест на интегритет

• издавање на лиценца за медијатор со што се креира нов профил на медијатори. / воведувањето на задолжителна медијација во одредени сфери,

• обезбедување, следење и оценување на квалитетот на медијацијата е неопходност за успешно и квалитетно спроведување на концептот на медијацијата во РМ.

• донесување Програма за развој на медијацијата, во која се определуваат мерки и средства со кои се обезбедува поддршка на медијацијата (посебни програми за поддршка на медијацијата донесуваат и Судскиот совет и Врховниот суд на РМ).

Секој заинтересиран кој сака да се обиде да иницира до спротивната страна да се реши спорот со примена на медијацијата како предвиден метод на алтернативно решавање спорови, има можност да избере помеѓу деветмината лиценцирани медијатори за да посредува во решавање на конкретен спор. Секое поинакво практикување на медијацијата, од страна на лица кои не ја поминале постапката на лиценцирање и не поседуваат лиценца, се смета за противзаконито и невалидно, посебно во однос на спроведувањето на медијацијата за која е предвиден задолжителен обид согласно чл.461 од ЗПП.³

Согласно предвидените решенија во ЗПП, судиите надлежни да постапуваат во стопанските спорови уште при приемот на тужбата треба да проценат дали постапката ќе продолжи понатаму според Законот за парнична постапка (доколку е приложен доказ од лиценциран медијатор дека обидот за медијација завршил без успех) или пак тужбата ќе биде отфрлена како недозволена (доколку е приложен доказ изготвен од нелиценциран медијатор или друго лице или пак воопшто со тужбата не е доставен доказ дека е направен обид за решавање на спорот по пат на медијација).

Лиценцираните медијатори се лица со различни профили на професии и занимања, но сите со афинитети кои еден медијатор треба да ги поседува, да знае да користи вештини и техники при посредување во медијација за правилно да ги насочува страните во спор кон постигнување заемна спогодба. Така, тројца од медијаторите се дипломирани правници со положен правосуден испит, еден медијатор е од областа на одбраната мирот и безбедноста, потоа на листата се и медијатори социолози, еден медијатор е асистент на Правниот факултет во Скопје, еден медијатор е инженер по информатика, двајца од медијаторите се економисти.

Од вкупно девет лиценцирани медијатори од листата на медијатори, на спроведената анкета за начинот на кој медијаторите ја спроведуваат постапката и какви се првичните резултати на нивното работење непосредно по лиценцирањето, тројца од медијаторите не зедоа учество без посебно наведена причина за нивната нетранспарентност во анкетањето.

Од сумираните одговори добиени од анкетираниите медијатори пријатно изненадува фактот дека позитивни резултати во работењето се покажани уште во првите месеци на работењето. Тоа значи и дека се менува перцепцијата за медијацијата воопшто во државата не само заради воведување на задолжителност на обидот за медијација во стопанските спорови според чл.461 од ЗПП, туку и поради фактот што постои и интерес за медијација која се базира исклучиво на начелото на доброволност. Имено, страните се одважиле самите, наместо да се обратат до судот, да побараат опција за решавање на спорот со посредство на медијатор, па веќе се регистрирани и првите случаи на постигнати спогодби на лиценцираните медијатори според одредбите од новиот ЗМ, покрај во спорови помеѓу правни лица, и во спорови во кои и двете страни учесници се или физички лица или физичко и правно лице.

Бројот на предмети на медијација во кои анкетираниите медијатори постапиле според чл.461 од ЗПП (каде е предвиден задолжителниот обид на медијација) веќе надминува 80. Овој број на предмети произлегува од податоците во шесте регистри на анкетираниите медијатори кои ги водат заради лична евиденција на својата работа. Меѓутоа бројот на пријавени и запишани предмети во регистарот за евиденција на постапките на медијација кој го води Министерството за правда не се совпаѓа со бројот на запишани предмети во поединечните регистри на медијаторите од причина

³Член 461 од ЗПП предвидува: „Во стопанските спорови за парично побарување чија што вредност не надминува 1.000.000 денари, а по кои постапката се поведува со тужба пред суд, странките се должни, пред поднесување на тужбата, да се обидат спорот да го решат по пат на медијација. При поднесување на тужбата тужителот е должен да приложи доказ издаден од медијатор дека обидот за решавање на спорот по пат на медијација не успеал. Тужбата кон која не е приложен доказот од ставот (2) на овој член судот ќе ја отфрли“. Оваа одредба од ЗПП е влезена во сила од февруари 2016 година.

што се јавува неусогласеност во постапувањето во овој дел, односно бројот на запишани регистрирани предмети на медијација во регистарот на МП е многу помал од реално завршените предмети на медијација.

Имено, во одредбата од член 21 став 2 од ЗМ е пропишано дека медијаторот ја пријавува спогодбата постигната во медијација во Министерството за правда заради упис во регистарот. Бидејќи не е пропишана задолжителност на пријавување на секој предмет на медијаторите и во регистарот кој го води Министерството, без оглед како завршила постапката кај лиценцираниот медијатор, некои од анкетираниите медијатори имаат изјавено дека ги пријавуваат само спогодбите, некои сметаат дека треба да се пријават сепак сите предмети во кои постапиле без оглед на исходот на медијацијата, а некои од медијаторите сметаат дека бидејќи не дошло до активна медијација и истата завршила во обид, пријавувањето на ваквите предмети во МП да се прави периодично. По однос на ова прашање за напомена е и дека во ЗМ не е предвиден рок за пријавување на предметите, односно постигнатите спогодби во медијација, па доаѓаме до ситуација запишаните податоци во Регистарот кој го води МП да не соодветствуваат со вистинскиот број предмети и да не ја отсликуваат вистинската состојба за практикурањето на медијацијата. За да се надмине оваа состојба потребно е да се интервенира со законска измена за задолжителност на пријавување на секој заведен предмет на медијација без оглед на исходот на спорот поради воведениот задолжителен обид за медијација во стопанските спорови.

Во неколкумесечното работење на лиценцираниите медијатори истите се соочија со проблем на недостиг на Комора на медијатори и потреба од нејзино итно конституирање бидејќи старата Комора на медијатори која се уште има правна сила не е претставник и не ги застапува правата и интересите на лиценцираниите медијатори. Во се уште постоечката Комора членуваат само медијатори кои поседуваат сертификат за завршена обука за медијација и не полагаале испит за медијација, што реално создава забуна кај страните заинтересирани за медијација, при изборот на медијатор бидејќи не се изолирани случаите кога се ангажираат медијатори кои не поседуваат лиценца, а тоа пак од друга страна води кон невалидност на секој исход на една ваква медијација спроведена од нелиценциран медијатор на штета на страните учесници во медијацијата.

Овој горлив проблем и неофицијалните сознанија на лиценцираниите медијатори за практикурање на медијацијата на незаконски начин, беа причина за доставување на неколку писмени дописи од нивна страна до Министерството за правда и Одборот за медијација со барање да се надмине лошиот тренд на неорганизираност и нетранспарентност. Посебно мора да се земе предвид фактот што добиената лиценца е со важност од 5 години, секој од медијаторите вложил и средства и интелектуален труд за да работи, а е оневозможен да работи од причини кои се од објективна природа и не зависат од самите медијатори, туку од капацитетот и ангажираноста на ресорното министерство кое треба да ги обезбеди неопходните услови за работа на медијаторите и достојна промоција на лиценцираниите медијатори како единствено надлежни да спроведат постапка на медијација.

Во контекст на наведеното, а согласно одредбите од ЗМ, ЗПП и Акциониот план на Владата на РМ за развој и поддршка на медијацијата, Министерството за правда во соработка со Судскиот Совет на РМ, до сите судови преку Одборот изготви писмени известувања со напонема дека судовите се должни да ја објават на огласна табла на судот листата на лиценцирани медијатори кои се единствено легитимирани да ја спроведуваат постапката на медијација и притоа, ги информира претседателите на основните судови да обезбедат канцеларија за медијација, согласно просторните можности во судовите, со цел да им се овозможи на лиценцираниите медијатори чија надлежност е на целата територија на државата да бидат подостапни за страните

кои имаат потреба од медијатор. Вакви канцеларии во целост прилагодени кон потребите на постапката на медијација веќе се во целосна функција во Основниот суд во Кавадарци, Основниот суд во Винаца и Основниот суд Скопје 2 во Скопје.

Во текот на месец август во употреба е пуштена и нова веб страна на Македонскиот центар за медијација: www.mcm.org.mk со цел за навремено информирање за медијацијата и активностите на центарот. Македонскиот Центар за медијација е невладина организација чија главна цел и мисија е промоција и практикување на медијацијата во Македонија, обезбедување информации за заинтересираните страни за постапката на медијација, организирање обуки и работилници за запознавање со постапката на медијација и сл.,

По однос на останатите активности изминатите месеци, за обележување е учеството на неколкумина лиценцирани медијатори од Македонија на Првата меѓународна конференција на медијатори од Југоисточна Европа „Медијација и развој на комуникација“ која се одржа на 22.10.2016 година во Загреб. На конференцијата учествуваа медијатори од Хрватска, Република Македонија, Босна и Херцеговина и Србија. Учесниците на конференцијата од различни држави постигнаа заемна согласност за формирање и регистрација на Здружение на медијатори на Југоисточна Европа кое ќе има свое седиште во Загреб, Република Хрватска.

⁴www.medijator.com

⁵<http://medijator.com/program-1-konferencije-medijatora-jie-zagreb-2016/>

1.2.* Судови во Република Македонија

Во делот на надлежноста на основните судови во однос практикувањето на медијацијата во граѓанските и стопанските спорови, постапувањето на судиите е рамки на она што е пропишано во одредбите од ЗПП и ЗОО.

Институционалната соработка на судиите и медијаторите е законски предвидена и произлегува од член 272 од ЗПП.⁶ Имено, кога судијата по претходно испитување на тужбата ќе процени дека еден спор е медијабилен се отвора можноста за користење на медијацијата кога се работи за медијација заснована исклучиво на принципот на доброволност. Во ваков случај, судот, до странките кои учествуваат во спорот, заедно со поканата за подготвително рочиште е должен да достави писмено укажување за можноста за решавање на спорот надвор од судската постапка односно со посредство на медијатор. Странките имаат право да се произнесат по ова укажување на подготвителното рочиште на записник пред судот или со писмен поднесок но не е исклучена можноста да побараат да бидат упатени на медијација и во текот на главната расправа.

Системот за следење на судските предмети (АКМИС системот) се уште не е усовршен до таа мера да преку него се сумираат резултатите од постапувањето на судиите генерално што се однесува до применувањето на одредбите од ЗПП за медијација, поради што експертскиот тим спроведе анкета за судиите во основните судови со основна и проширена надлежност кои постапуваат во граѓанската материја и стопанските предмети за да се добијат релевантни и точни податоци за состојбата во оваа област.

Од добиените одговори на анкетираниите судии кои доброволно учествуваа во анкетата, може слободно да се констатира дека судиите кои постапуваат во прв степен доследно ги применуваат одредбите од ЗПП и редовно доставуваат и до тужителот и до тужениот писмено укажување за медијација. Меѓутоа, на прашањето дали странките знаат за можноста дека спорот можат да го решат по пат на медијација, поголемиот дел од анкетираниите смета дека странките не знаат за медијацијата како можност и не знаат дека имаат право на избор на начинот на кој ќе го решат спорот во кој се нашле. Притоа, во неколку анкетни ливчиња е наведено дека странките не се запознати со оваа можност бидејќи при иницирањето на судската постапка, односно со поднесувањето на тужбата во голем процент користат правна помош од полномошник - адвокат кој ги прима во нивно име писмената на судот, па сметаат дека адвокатите не ги информираат и не ги запознаваат странките дека имаат право на избор спорот да го решат и на алтернативен начин, а на подготвително рочиште во нивно име одговараат пред судот дека странката не е заинтересирана за медијација, односно дека странката сака спорот да се реши во судска постапка. Притоа, не се наведува причина повеќе на што се должи вака изградениот став на судиите, па се претпоставува дека веројатно праксата го изградила овој нивен став бидејќи на прашањето дали досега воопшто се случило странките да побараат информација или појаснување за медијација поголем дел од анкетираниите судии изјавија дека многу ретко странките директно се обратиле до нив за да побараат информации за медијацијата..

⁶Член 272 ставовите 2, 3 и 4 од ЗПП гласат: „Судот е должен во споровите во кои е дозволена медијација, заедно со поканата за подготвителното рочиште да достави до странките писмено укажување дека спорот може да се реши во постапка за медијација. Во поканата за подготвителното рочиште на странките ќе им се наложи на рочиштето да ги донесат сите исправи што им служат како доказ, како и сите предмети што треба да се разгледаат во судот. Во поканата за подготвително рочиште судот ќе им укаже на странките за последиците од изостанувањето од подготвителното рочиште, како и за тоа дека се должни најдоцна на ова рочиште да ги изнесат сите факти врз кои ги засноваат своите наводи, да ги предложат сите докази со кои ги докажуваат фактите, да ги приложат сите исправи и предмети што имаат намера да ги превземено употребат како доказ и да се изјаснат за тоа дали се согласни спорот да го решат во постапка за медијација.“

Член 273 од ЗПП предвидува: „Ако странките се согласат спорот да се решава во постапка за медијација, судот ќе донесе решение согласно член 200 став (1) точка 6 од овој закон и ќе ја прекине постапката. Ако странките не се согласиле спорот да се решава во постапка за медијација, подготвителното рочиште почнува со излагање на тужбата, а потоа тужениот го изнесува одговорот на тужбата.“

Член 200 став 1 точка 6 од ЗПП предвидува „Постапката се прекинува кога двете странки тоа ќе го побараат заради решавање на спорот со медијација или на друг начин.“ / Член 203 став 3 од ЗПП предвидува „Ако судот ја прекинал постапката согласно со членот 200 точка 6 од овој закон, постапката ќе продолжи по барање на една од странките, а ако такво барање нема, постапката ќе продолжи по истекот на 45 дена од денот на прекинет.“

Во некои пак од анкетните ливчиња судиите не наведуваат причина за непознавањето на правата на странките, туку директно изјавуваат дека е потребно да се најде посигурен начин за странките да бидат информирани за методите на алтернативно решавање на споровите и да имаат можност лично да се изјаснат дали сакаат спорот да го решаваат по пат на медијација пред да се впуштат во судска расправа.

Со оглед да измената во ЗПП за доставување на писмени укажувања за медијација до странките датира и се применува од 2009 година, а оттогаш многу е мал бројот на предмети (според резултатите од анкетираниите судии) во кои е побарано да се користи медијација по започнување на судска постапка, произлегува дека воведувањето на обврската за задолжително доставување на писмени укажувања до странките од страна на судот не ги дава очекуваните резултати, институционалната соработка не е на задоволително ниво, а мислењето на повеќето од анкетираниите е дека поддржуваат ваква соработка во спроведувањето на правото.

Како друга основана причина, освен невоставувањето директен линк помеѓу судот и странките по однос писмените укажувања кои судот е должен да ги доставува, повеќето од анкетираниите судии сметаат дека медијацијата во нашата држава воопшто не е промовирана или многу малку е промовирана како опција за решавање на споровите и сметаат дека е потребна „активна“ промоција на медијацијата и тие истакнаа дека поддржуваат промоција на медијацијата.

Вредно е за спомнување дека, од друга страна, анкетирани судии имаа и сосема поинакво размислување од наведеното, односно изјавија дека не поддржуваат медијација и дека судиите се тие кои треба да ги решаваат споровите како посигурен начин да се добие добро решение на спорот, преку судска одлука, при што имаше и изјави од типот „судската власт е засебна власт и не треба институционална соработка за спроведување на правото со примена на APC“. Исто така имаше и изјава од типот дека судското порамнување е решение за спогодување и дека нема потреба од поддршка на медијацијата а сето ова укажува на фактот дека иако Република Македонија ја има имплементирано Европската директива за медијација во граѓанските и стопанските спорови од 2008 година во националното законодавство, поддршката од инволвираните во оваа област се уште е во еден дел само декларативна. Токму нејавноста на постапката на медијација и можноста за решавање на споровите на побрз начин и надвор од формално пропишаната судска постапка ја разликува медијацијата од судската постапка, односно спогодбата во медијација од судското порамнување пред суд, па неосновано се поистоветуваат порамнувањето со спогодбата во медијација.

Впрочем, крајната цел на постоењето на можноста споровите да се решаваат по пат на медијација е воспоставеното право на избор на страните како да си го заштитат својот интерес, страните во спор да одлучат самите дали спорот ќе го решаваат во судска постапка или во постапка на медијација. Можноста пак судиите да внесат медијаторска спогодба на записник како судско порамнување досега го има искористено само еден од анкетираниите судии, кој навел дека не ја прифатил содржината на спогодбата и не е изготвено судско порамнување на записник, но во отсуство на наведени причини за конкретниот случај, произлегува дека ова е тема за друга дискусија.

Токму вака отсликаната состојба од една страна и покажаните позитивни резултати од друга страна сосема го оправдува воведувањето на задолжителниот обид при решавање на стопанските спорови до 1.000.000,00 денари. Република Македонија не е осамена со ваквото законско решение со оглед да по првично извршената евалуација на примената на ЕУ Директивата за медијација во 2013 година, во повеќе од 10 држави членки на ЕУ е воведен задолжителен обид

на медијација за одреден вид на спорови во насока на правилно промовирање и практикување на медијацијата која можеби порано се сметала за футуристичко решение, но сега е сосема реално и адекватно решение за решавање спорови кое единствено ги унапредува демократските права на граѓаните без задирање во самостојноста и независноста на судството. Експертскиот тим е на мислење дека неминовно има потреба од продлабочување и интензивирање на соработката и координација на судовите во однос на медијацијата.

Експертскиот тим е на мислење дека Академијата за судии и јавни обвинители е пасивна по прашањето за организирање семинари и работилници на тема APC, посебно за медијацијата и арбитражата бидејќи за времето опфатено со мониторирање воопшто не е организиран семинар на оваа тема, иако е доста актуелна и веќе се применува измената на ЗПП со воведувањето задолжителен обид. Досега во организација на Академијата се организирани многу малку семинари и настани поврзани со APC воопшто и единствениот еднодневен семинар за медијација е одржан во април 2016 година, но повремено на интернет страната на Академијата се објавуваат текстови на странски медијатор Дилберто на англиски јазик без појаснување дали Академијата го поддржува изјавеното или едноставно смета дека би било интересно за оние кои го посетуваат интернет сајтот на академијата и го познаваат англискиот јазик. Во моментот ниту еден од лиценцираните медијатори или лица кои имаат завршено обука за обучувач во областа на медијацијата не е пријавен како предавач во Академијата во оваа област.

1.3.* Министерство за правда

Согласно одредбите на Законот за медијација, стручните и административните работи за потребите на Одборот ги врши Министерството за правда. Во значителна мера, успешноста и натамошата промоција на медијацијата зависи од подготвеноста на Министерството за правда да биде вистински оперативен олеснувач на Одборот. Министерството за правда е институционален фактор кој треба реално и без предрасуди да ја согледа актуелната состојба со медијацијата и да воспостави реална основа за третирање и промовирање на медијацијата. Во пракса, Министерството во однос на медијацијата постапува преку Одделението за медијација, одговорното лице за постапување во однос на спроведување на испитот за медијација и секретарот кој учествува во работата на Одборот.

1.4.* Одбор за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите за медијацијата

На 12.09.2014 година во Министерството за правда на РМ, е одржан конститутивен состанок на десетте членови на Одборот за обезбедување, следење и оценување на квалитетот на работите за медијацијата, именувани од Владата на РМ. Одборот од самиот почеток во целост ги извршува предвидените активности согласно Акцискиот план за имплементација на ЗМ и постапува по одредбите од истиот, вклучувајќи ги и подзаконските акти и Деловникот за работа на Одборот.⁷ Основна цел на Одборот е имплементација на ЗМ..

Во текот на својата редовна работа, Одборот изврши верфикација на повеќе од 1720 испитни прашања и 53 студии на случаи на правото и заклучно со јунската испитна сесија издаде 10 лиценци на медијатори кои во целост ги исполнија условите пропишани во ЗМ;. За жал, од првиот ден на конституирањето Одборот се соочува со нередовноста на членовите.

За непречено функционирање и развој на медијацијата во Република Македонија и на медијаторите кои веќе се стекнале со лиценца за медијатор, под итно е потребно формирање на нова Комора на медијатори. Работата на лиценцираните медијатори е загромена и се одвива во крајно тешки услови за работа, имајќи ги предвид досегашните усни и писмени реакции, а поради недостигот на организациона форма преку која би се претставиле во правосудниот систем на државата. Што е уште посимптоматично, се уште е во функција старата Комора на медијатори која, игнорирајќи ги заложбите и работата на медијаторите кои се одважија и ја поминаа процедурата на лиценцирање, до лиценцираните медијатори не доставува никаква информација од значење за медијацијата како што е одржување семинари, работилници и други важни настани поврзани со медијацијата бидејќи до нив не испраќа покани кои пак од друга страна се доставуваат до други лица медијатори кои поминале само обука, а не го полагаат испитот за медијација.

Формирањето Комора на лиценцираните медијатори мора да се стави како највисок приоритет, преку закажување и одржување на конститутивна седница за формирање на нова Комора на медијатори со што ќе се надомести правниот вакуум и функционирањето на актуелната Комора.

⁷Работата на Одборот започна да функционира врз основа на соодветна правна рамка врз која се спроведуваат предвидените активности согласно Законот за медијација: Закон за медијација („Службен весник на РМ“ бр. 188/13), Акционен план за имплементација на Законот за медијација, Програма за испит на медијатори бр.09-2800/1 од 26.08.2014 година донесена од Министерот за правда и Заклучок на Владата на РМ бр.42-744/1 од 10.02.2014 година од Стоосумдесет и седмата седница на Владата на РМ одржана на 10.02.2014 година.

1.5.* Помирувачи и арбитри во работни спорови

Помирувањето и арбитражата во работните спорови во Република Македонија е уредено со Законот за мирно решавање на работните спорови.⁸ Клучна измена на овој закон е воведувањето на можност за решавање на работните спорови со медијација. Така, страните кои што имаат индивидуален спор имаат два механизма на располагање за решавањето на спорот, преку медијација согласно ЗМ, или преку арбитража согласно со Законот за мирно решавање на работните спорови. Работникот може да се обиде да го реши спорот по пат на медијација, а доколку оваа постапка не успее, му стои можноста да се обиде и со арбитража. Со оглед на тоа што одлуката во арбитражната постапка е конечна и извршна, по постапката на арбитража нема можност за истиот спор да води друга вонсудска постапка - медијација или пак судска постапка.

Важно е да се напомене дека со измените на Законот се уредува и утврдува значењето на поимите арбитража и помирување. Имено во измените се додава дека: „Помирување е учество на трето неутрално лице во посредување меѓу две спротивставени страни, со цел за постигнување спогодба за мирно решавање на колективен спор.“⁹ Додека пак за арбитража се смета дека: „Арбитража е учество на трета независна страна во решавање на индивидуален спор, со цел за постигнување на обврзувачко решение за предметот на спорот.“¹⁰ На овој начин се избегнува можноста за забуна со терминот медијација, кој што е уреден во Законот за медијација.

Инаку, вкупно досега се обучени повеќе од 90 лица, но документи за лиценцирање и добиена лиценца имаат само 41 помирувач и арбитер во работни спорови.

Од областа на мирното решавање на работните спорови, во текот на месец октомври 2016 година се одржаа три конференции во Република Македонија, од кои две меѓународни и една национална. Имено, во Охрид од 18 до 19 - ти октомври 2016 година се одржа меѓународната конференција насловена како: „Суб - Регионална конференција на високо ниво за ефективните механизми за решавање на работни спорови“, во организација на Меѓународната организација на трудот при ОН и проект финансиран од ЕУ. На оваа конференција учествуваа директорите и помирувачи и арбитри од Македонија, Бугарија, Србија, Црна Гора, Српска, Косово, Албанија и Унгарија. Беше констатирано дека 41 лице се лиценцирани за арбитри и помирувачи во Република Македонија.

На 19 ти октомври 2016 година, се одржа првата национална конференција на арбитри и помирувачи во работни спорови во Република Македонија. Конференцијата беше под работен наслов : „Актуелни прашања од областа на помирувањето и арбитражата во Република Македонија.“¹¹ На конференцијата беше нагласена потребата од поголема усогласеност помеѓу Законот за мирно решавање на работните спорови, Законот за медијација во РМ, како и Законот за работни односи.

На 20.10.2016 година во Охрид се одржа Меѓународната конференција насловена како: „ Прв годишен состанок на суб-регионалната мрежа на агенции за пријателско решавање на работните спорови.“ Се посвети внимание на повеќе теми поврзани со работните спорови, а беше даден и преглед на регионалната нормативна рамка на мирното решавање на работни спорови во

⁸„Службен весник на РМ“ бр.87/07 од 12.07.2007 год. Овој закон е изменет со Законот за изменување и дополнување на Законот за мирно решавање на работните спорови. „Службен весник на РМ“ бр.27 од 05.02.2014 година.

⁹Член 3 став 1 од Законот за изменување и дополнување на Законот за мирно решавање на работните спорови, „Службен весник на РМ“ бр.27 од 05.02.2014 година

¹⁰Член 3 став 2 од Законот за изменување и дополнување на Законот за мирно решавање на работните спорови, „Службен весник на РМ“ бр.27 од 05.02.2014 година

¹¹Извештај од Асоцијација на помирувачи и арбитри во работни спорови во Република Македонија

регионот, или поточно во Македонија, Србија, Република Српска, Црна Гора и Бугарија. Во рамките на оваа конференција беше претставен и системот за виртуелна платформа “ЕСАП” која што треба да служи како база на податоци од регионот во врска со успешно решени работни спорови.

Сите три конференции беа медиумски покриени, со информација за настанот како и со пренесувања на кратки интервјуа на присутните на телевизиите со национална концесија и регионална телевизија од Охрид.

Во текот на месец ноември е изработена и веб страна на Асоцијацијата на помирувачи и арбитри во работни спорови во Република Македонија. Доменот на оваа асоцијација е www.apars.mk, на која што веб страна се поставени основни информации за заинтересираните во врска со решавање на спорниот работен однос преку помирување или арбитража, како и основни информации за АПАРС, мисија и цели на организацијата.¹²

1.6.* Арбитри при постојан избран суд – Арбитража при комората

Од аспект на законска рамка во Република Македонија, постојаниот избран суд арбитража при комората е уреден во Законот за стопанските комори.¹³ Предвидено е постојаниот избран суд - арбитража при комората, да биде формиран како независен орган, кој што решава со посредување или со одлучување за меѓусебните деловни спорови кои што се појавуваат помеѓу членовите на комората и трети лица, како и меѓу други правни лица од земјата и странство, доколку странките ја договорат надлежноста на овој суд на комората. Одлучувањето и уредувањето на надлежноста, како и составот и организацијата на постојаниот избран суд, но и начинот на избор и разрешување на неговите членови, како и постапката по предмети за кои што е надлежен се утврдуваат со акт кој што го донесува Собранието на Комората.

Во однос на статусот на арбитражната одлука, одлуките на овој избран суд се конечни и имаат сила на правосилна пресуда. Оваа карактеристика на одлуките на постојаниот избран суд - арбитража при комората, би требало да ги охрабри страните во споровите да се одлучат да пристапат кон арбитража имајќи ја во предвид конечноста на постапката која е изразена во правосилност и извршност на арбитражната одлука, за разлика од судската постапка која што трае значително подолго до донесување на судска пресуда која што е правосилна. Исто така треба да се напомене дека страните би требало да ја користат оваа алатка за решавање на своите спорови поради едностепеноста на постапката во арбитражата, за разлика од судската постапка која што е повеќе степена.

Во Република Македонија постојат два постојани избрани судови - арбитража при Комората и тоа: Постојаниот избран суд - Арбитража при Стопанската Комора на Македонија кој што е формиран во 1993 година и Постојан избран суд - Арбитража при Сојузот на Стопански Комори на Република Македонија, формиран во 2015 година.

Двете стопански комори имаат објавено основни информации за постојаниот избран суд - Арбитража при комората на своите интернет веб страни. Стопанската комора на Република Македонија. Стопанската комора на Македонија на својата веб страна има засебен банер наменет за Постојанот суд - Арбитража при Комората.¹⁴

¹² www.apars.mk

¹³ Закон за стопански комори, „Службен весник на РМ“ бр. 17 од 11.2.2011 година.

<http://arbitraza.mchamber.mk/> _Овде се содржани информации во четири теми: информации, надлежности, организација и предности. Во делот за организација од целото претседателство на овој орган е наведено името само на претседателот и секретарот на постојаниот суд - арбитража при комората. Во делот “предности” поставени се во електронска форма неколку акти и тоа: Правилникот на Постојаниот избран суд (Арбитража), Правилата за трошоците во постапката пред Арбитражата, Листи на арбитри на Постојаниот избран суд -Арбитража, како и склучените спогодби за соработка со Арбитражите при коморите во: Словенија, Хрватска, Бугарија, Украина, Руската Федерација, Србија и Косово.

За арбитри во споровите без меѓународен елемент кои се водат пред Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската Комора на Македонија, се именувани 27 арбитри.¹⁵ За арбитри во споровите со меѓународен елемент кои се водат пред Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската Комора на Македонија, се именувани 59 арбитри.¹⁶

Постојаниот избран суд - Арбитражата при Стопанската комора на Македонија има склучено спогодби за соработка со Арбитражите при коморите во Словенија, Хрватска, Бугарија, Украина, Руската Федерација, Србија и Косово.

Постапката пред Постојаниот избран суд - Арбитража при Стопанската Комора на Македонија е уредена со правилници,¹⁷ а оваа Арбитража има склучено повеќе спогодби за соработка со други арбитражи од регионот и пошироко.¹⁸

Други акти на постојаниот избран суд - Арбитража при Сојузот на стопански Комори на Република Македонија, не се достапни на оваа веб страна, како што не е достапна ниту листа на арбитри, освен имињата на четворица арбитри кои што се дел од претседателството на овој избран суд - Арбитража при Сојузот на стопански комори на Република Македонија.

Во периодот на истражувањето предмет на овој извештај не е забележан семинар на тема арбитража во организација на двете комори при кои што постои овој постојан суд - Арбитража.

При анализата во периодот кој што е предмет на овој извештај, не е забележана активност во однос на арбитражата ниту во работата на Академијата за судии и јавни обвинители.

¹⁵ Од нив со научен степен д-р на науки имаат 13 арбитри, избрани во наставно научни звања се 12 арбитри, со научен степен м-р на науки е 1 арбитар, работат како адвокати 9 арбитри и како извршител работи 1 арбитер. Види: ОДЛУКА за утврдување на Листите на арбитри на Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската комора на Македонија од 30.11.2011 година

¹⁶ Од нив со научна титула д-р на науки имаат 45 арбитри, избрани во научно - наставни звања се 38 арбитри, додека пак 8 арбитри работат како адвокати, а 1 од Арбитрите е Академик. Види: ОДЛУКА за утврдување на Листите на арбитри на Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската комора на Македонија од 30.11.2011 година

¹⁷ Правилникот на Постојаниот избран суд (Арбитража), додека пак трошоците во постапката се уредени со Правилата за трошоците во постапката пред Арбитражата.

¹⁸ Спогодба за соработка со Арбитражата на Словенија на 16.09.1997; Спогодба за соработка со Арбитражата на Хрватска од 14.04.1997; Спогодба за соработка со Арбитражата на Бугарија; Спогодба за соработка со Арбитражата на Косово од 23.12.2003; Спогодба за соработка со Арбитражата на Украина; не е наведено кога е склучена; Спогодба за соработка со Арбитражата на Руската Федерација од 28.04.1999 и Спогодба за соработка со Арбитражата на Србија од 15.11.1999 година.

ЗАКЛУЧОК

Како резултат на спроведеното истражување мониторирање и согледување на актуелната состојба во областа АРС, за да се практикува медијацијата и арбитражата адекватно и како алтернатива на судската постапка, потребно е да се направат неколку решителни чекори и да се преземат мерки како и реално да се обезбедат:

1.Посилна промоција на медијацијата од надлежните институции со цел подобрување на институционалната соработка со судовите во РМ и други државни институции;

2.Судскиот Совет на РМ и Врховниот суд на РМ што побрзо да донесат Програми за поддршка на медијацијата; Воедно, се препорачува да се сменат критериумите и методологијата на оценувањето на квалитетот на судиите, односно судиите кои успешно ја промовирале медијацијата по отпочната судска постапка да добијат повисоки оценки за нивниот квалитет;

3.Неопходно е да се измени законската регулатива во смисла на воведување на задолжителен обид за решавање на сите видови спорови кои се опфатени како медијабилни во Законот за медијација;

4.Медијацијата како правен институт задолжително треба да се воведо во сите учебници за граѓанско општество уште во основното образование, како и во средното образование и во учебниците во кои се изучува граѓанското и кривичното право во високообразовните институции;

5.Од аспект на работењето на судовите и продлабочување на институционалната соработка неопходно е да се подобри, усоврши АКМИС системот во судовите за да се следи практикувањето на медијацијата од страна на судиите;

6.Академијата за судии и јавни обвинители да се завземе за организирање на семинари посветени на изучувањето на медијацијата и на арбитражата и продлабочување на знаењата за овие видови АРС, при што да бидат опфатени како целни групи судиите, јавните обвинители, адвокатите, судската служба, нотарите и извршителите,

7.Да се организираат семинари, обуки и работилници за методите на АРС со помош и посредување на меѓународните организации, кои финансираат ваков вид предавања за сите заинтересирани страни, а пред се за бизнис секторот, банките и осигурителните компании

8.Размена на искуства со држави каде успешно е имплементирана и успешно се практикува медијацијата и арбитражата.

9.Измена на законската регулатива која ја регулира областа семејно право заради воведување можност за медијација во бракоразводните спорови и другите видови семејни спорови

10.Министерството за правда да се заложат за активна, јавна и транспарентна промоција на медијација;

11.Конституирање на Комора на медијатори која ќе ги штити интересите на лиценцираните медијатори а во првите години од конституирањето и финансиски ќе ја потпомогне во интерес на промовирање на медијацијата.

12. Во однос на постапките на помирување и арбитража во работни спорови да се направи поголема промоцијата на оваа форма преку синдикатите во Република Македонија;

13. Да се потпишат меморандуми за соработка помеѓу Асоцијацијата на Помирувачи и арбитри во Работни спорови во Република Македонија со сите Синдикати во Република Македонија;

14. Да се потпишат меморандуми за соработка помеѓу Асоцијацијата на Помирувачи и арбитри во Работни спорови во Република Македонија со Организацијата на работодавачи на Република Македонија;

15. Да се направи напор за логистичка поддршка од страна на Стопанските комори и нивните регионални канцеларии во Република Македонија на лиценцираните медијатори, преку овозможување на користење на соодветен простор,

16. Да се афирмира можноста и користа од користење на одредби во облигационите договори за постапка за медијација или пак арбитража;

17. Во однос на постојаниот избран суд - арбитража при Стопанската Комора на Македонија, да се преиспита можноста за работата на лице кое што е избрано за арбитер, а истовремено работи како извршител, врз основа на Забрана за вршење на други дејности и функции а во врска со Член 39 од Законот за извршување;

18. Да се овозможи поголема транспарентност во однос на информации во врска со постојаниот избран суд - арбитража при Сојузот на стопански Комори на Република Македонија;

19. Да се разгледаат можности од комбинирани хибридни форми на медијација - арбитража, со цел на страните да им се овозможи комбинирано користење на двете постапки во интерес на ефикасно, економично и брзо решавање на предметниот спор;

ПРИЛОГ 1:

Дефинирани индикатори за следење на напредокот во приоритетот „Поддршка на APC: подобрување на законската рамка за алтернативно решавање спорови и овозможување на правна и институционална соработка со судскиот систем и системот за извршување“

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација
Број и вид на регистрирани спогодби за медијација спорови и овозможување на правна и институционална соработка со судскиот систем и системот за извршување“	МП, регистер за евидентирање на постапки за медијација	Прибирање податоци од МП и медијаторите преку телефон, со писмен поднесок и сл.
Број на иницирани постапки за медијација	МП, регистер за евидентирање на постапки за медијација и индивидуални регистри на медијатори	Прибирање податоци од МП и медијаторите преку телефон, со писмен поднесок и сл.
Број на завршени медијации без постигната спогодба	Регистер на МП и регистер на медијатори	Прибирање податоци од МП и медијаторите преку телефон, со писмен поднесок и сл.
Број на иницирани постапки за медијација по поднесување на тужба пред надлежен суд	АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори
Број на иницирани постапки за медијација во судска постапка во текот на судската расправа	АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори
Број на иницирани постапки за медијација согласно измените на ЗПП за задолжителен обид во стопански спорови	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на доброволни медијации по иницирана постапка за медијација по писмено укажување на судот	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација
Број и вид на доброволни иницирани медијации пред започнување на судска постапка (поднесување на тужба)	Регистар на МП, Регистар на медијаторите	Прибавување информации телефонски или со писмен поднесок
Број и вид на иницирани постапки за медијација по укажување на судијата и внесено на записник на подготвително рочиште	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на иницирани постапки за медијација по укажување на судијата и внесено на записник во текот на целата расправа	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на судски порамнувања постигнати во постапка за медијација	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на постапки за медијација со кои не е постигната судско порамнување	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на постигнати за медијација во постапка за медијација прифатени од судијата	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на постигнати за медијација во постапка за медијација не прифатени од судијата	Регистар на МП, АКМИС систем во судовите, регистар на медијаторите	Прибавување информации од судовите со проширена надлежност и од лиценцираните медијатори и од МП
Број и вид на постигнати спогодби во постапка за медијација не солемнизирани кај нотар	Регистар на медијаторите	Прибавување информации од лиценцираните медијатори

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација
Број и вид на постигнати спогодби во постапка за медијација солемнизиран кај нотар	Регистар на медијаторите	Прибавување информации од лиценцираните медијатори и Комора на Нотарите
Број и вид на поднесени барања до извршител врз основа на медијаторска спогодба	Деловни книги на извршителите	Прибавување информации од Комора на Извршители
Број на спроведени испитни сесии во организација на МП за полагање на испит за медијатор по измените на ЗПП	МП	Прибавување информации од МП
Вид на занимање и професија на лиценцираните медијатори	Лиценцирани медијатори	Прибавување информации од лиценцираните медијатори
Број на одржани семинари за АРС во организација на Академијата на судии и обвинители	Академија за судии и обвинители	Прибавување податоци од Академијата
Број на одржани семинари за АРС во организација на НВО и меѓународни организации	НВО / МП / Меѓународни организации	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Вид на занимање и професија на лиценцираните помирувачи и арбитри во работни спорови	МТСП	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број и вид на поведени постапки за индивидуален спор согласно со Законот за мирно решавање на работни спорови	МТСП	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број и вид на поведени постапки за колективен спор согласно со Законот за мирно решавање на работни спорови	МТСП	Прибавување информации од лиценцираните медијатори
Број на обучени помирувачи и арбитри во работни спорови	МТСП; Проект за социјален дијалог	Прибавување информации од лиценцираните медијатори

Индикатор	Податоци	Метод за собирање на информација
Број на лиценцирани арбитри и помирувачи во работни спорови	МТСП	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број на повлечени постапки за решавање на индивидуален работен спор во постапка за арбитража	МТСП	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број на донесени решанија во постапка за арбитража во индивидуален работен спор	МТСП	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број и вид на поведени постапки пред Постојан суд арбитража при Стопанска Комора на РМ	Стопанска Комора на РМ; Сојуз на стопански Комори	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број и вид на поведени постапки пред Постојан суд арбитража при Сојуз на Стопански Комори на РМ	Стопанска Комора на РМ	Прибавување податоци телефонски или со писмен поднесок
Број на остварени надворешни активности со субјекти од областа на медијација	МП и асоцијации, здруженија	Податоци од непосредни извори, веб портали, меѓусебни комуникации
Број на присуство на Конференции/семинари/работилници и различни форми за иницијативи на здружување и обединување на медијаторите на регионално ниво	МП и асоцијации, здруженија	Податоци од непосредни извори, веб портали, меѓусебни комуникации

